

ПРАВозАХИСНИКИ: ЗАХИЩАЮЧИ ПРАВА ЛЮДИНИ

ВИКЛАД ФАКТІВ № 29

ОРГАНІЗАЦІЯ ОБ'ЄДНАНИХ НАЦІЙ

ХАРКІВ, 2006

Друге видання

Переклад українською Харківської правозахисної групи
з женевського видання Організації Об'єднаних Націй 2004 року

Ця публікація здійснена за фінансової підтримки
Європейського Союзу. За зміст публікації відповідає лише
Харківська правозахисна група, і його ні за яких обставин
не можна вважати таким, що відбиває позицію Європейського Союзу
This document has been produced with the financial assistance of the European
Union. The contents of this document are the sole responsibility of Kharkiv
Human Rights Protection Group and can under no circumstances be regarded
as reflecting the position of the European Union

Правозахисники: захищаючи права людини. Виклад фактів /
Харківська правозахисна група; – Харків, 2006. – 56 с.

Серія «Виклад фактів у галузі прав людини» видається Центром
прав людини при Відділенні Організації Об'єднаних Націй у Женеві.
Вона висвітлює питання прав людини, які вивчаються або викликають
особливий інтерес.

Серія «Виклад фактів у галузі прав людини» має на меті глибше
знайомити широке коло читачів з основними правами людини,
з тим, що робить Організація Об'єднаних Націй для їх утвердження
і захисту, і з діючим міжнародним механізмом, який забезпечує
їх ефективне дотримання. Публікації цієї серії розповсюджуються
безкоштовно в усьому світі. Вони можуть перекладатися на інші
мови, окрім офіційних мов Організації Об'єднаних Націй, за умо-
ви, що їх зміст не змінюється, що організація, яка передруковує їх,
інформує про це Центр прав людини в Женеві, і що цей Центр за-
значається як джерело інформації.

СКОРОЧЕННЯ

ВООЗ	Всесвітня організація охорони здоров'я
МОП	Міжнародна організація праці
СПП	Світова продовольча програма
ПРООН	Програма розвитку Організації Об'єднаних Націй
УВКБ	Управління Верховного комісара Організації Об'єднаних Націй у справах біженців
УВКПЛ	Управління Верховного комісара Організації Об'єднаних Націй з прав людини
ЮНЕСКО	Організація Об'єднаних Націй з питань освіти науки і культури
ЮНІСЕФ	Дитячий фонд Організації Об'єднаних Націй
ЮНІФЕМ	Фонд Організації Об'єднаних Націй для розвитку на користь жінок
ЮНЕЙДС	Об'єднана програма Організації Об'єднаних Націй щодо ВІЛ/СНІДу

ВСТУП

Дана публікація «Права людини: виклад фактів» призначена для підтримки правозахисників та їхньої неоціненної роботи. Вона адресована головним чином державним властям, національним і міжнародним неурядовим організаціям, персоналу Організації Об'єднаних Націй, основним суб'єктам приватного сектора (включаючи транснаціональні корпорації) і самим правозахисникам. «Права людини: виклад фактів» розрахована також на широкі верстви суспільства і може бути корисною журналістам або іншим особам у процесі поширення інформації про роль і становище правозахисників.

У конкретному плані «Права людини: виклад фактів» має за мету:

- ✓ дати можливість урядам і широкому колу фахівців, які часто контактують із правозахисниками, швидко зрозуміти, хто такий «правозахисник» і чим він займається;
- ✓ підтримати право на захист прав людини;
- ✓ підсилити захист правозахисників від будь-яких наслідків, пов'язаних з їхньою роботою; та
- ✓ стати правозахисникам посібником, що необхідний у діяльності для пропаганди й захисту прав людини та підготовки кадрів.

«Права людини: виклад фактів» містить також короткий аналіз Декларації про право і обов'язок окремих осіб, груп і органів суспільства заохочувати й захищати загально визнані права людини та основоположні свободи¹ і дає уявлення про діяльність і методи роботи Спеціального представника Генерального секретаря Організації Об'єднаних Націй з питань про правозахисників.

У Декларації про правозахисників ідеться, що кожна людина є відповідальною за заохочення і захист прав людини. У зв'язку з цим, можливо, найважливішим є те, що дана публікація «Права людини: виклад фактів» призначена для того, щоб більше людей захищали права людини, тобто ставали правозахисниками.

¹ Далі іменована «Декларація про правозахисників». Текст Декларації див. у додатку I.

I. ПРО ПРАВОЗАХИСНИКІВ

Термін «правозахисники» вживається для позначення людей, які індивідуально чи разом з іншими людьми займаються заохоченням або захистом прав людини. Правозахисники характеризуються перш за все тим, що вони роблять, тому значення терміна можна найкраще розкрити, описавши їхню діяльність (розділ А нижче) і деякі умови, в яких вони працюють (розділ В нижче)². Приклади діяльності правозахисників, що тут наводяться, не є вичерпними.

A. ЧИМ ЗАЙМАЮТЬСЯ ПРАВОЗАХИСНИКИ?

1. Усі права людини для всіх

Щоб стати правозахисником, людина може вирішити зайнятися будь-яким правом (або правами) людини від імені окремих осіб або груп. Правозахисники домагаються заохочення та захисту громадянських і політичних прав, а також заохочення, захисту та здійснення економічних, соціальних і культурних прав.

Правозахисники займаються будь-якими проблемами у сфері прав людини, які можуть мати найрізноманітніший характер, наприклад, страсти без належного судового розгляду, катування, свавільні арешти і затримання, операції на жіночих статевих органах, що призводять до каліцтва, дискримінація, проблеми зайнятості, примусове виселення, доступ до медичного обслуговування, а також поводження з токсичними відходами та їх вплив на середовище, що оточує людину. Правозахисники виступають на підтримку різних прав людини, наприклад, прав на життя, харчування і воду, якнайвищий досяжний рівень здоров'я, достатнє житло, ім'я і громадянство, освіту, свободу пересування і недискримінацію. Іноді вони займаються правами окремих категорій осіб, наприклад, правами жінок, правами дітей, правами осіб, які належать до корінних народів, правами біженців і внутрішніх переміщених осіб, а також правами національних, мовних або сексуальних меншин.

² Термін «правозахисник» став найбільш уживаним після ухвалення в 1998 році Декларації про правозахисників. До цього найчастіше зустрічалися такі терміни, як «активіст», «фахівець», «співробітник» або «спостерігач». Термін «правозахисник» вважається доречнішим і придатнішим до вживання.

2. Права людини повсюдно

Правозахисники працюють у всіх регіонах світу: у державах, що переживають внутрішній збройний конфлікт, і в державах із стабільною обстановкою; у недемократичних державах і державах, що мають багатий досвід демократії; у державах, що економічно розвиваються, і в державах, які називають розвиненими. Вони прагнуть заохочувати і захищати права людини в контексті різних проблем, зокрема проблем ВІЛ/СНІДу, розвитку, міграції, політики структурної перебудови та політичної трансформації.

3. Діяльність на місцевому, національному, регіональному та міжнародному рівнях

Більшість правозахисників працює на місцевому або національному рівні, домагаючись поваги прав людини у своїх громадах і країнах. У цьому разі вони мають справу переважно з місцевими органами влади, відповідальними за забезпечення дотримання прав людини в межах окремої області або країни в цілому. Разом із тим деякі правозахисники працюють на регіональному або міжнародному рівні. Вони, наприклад, можуть здійснювати моніторинг ситуації у галузі прав людини на регіональному або міжнародному рівні і направляти інформацію в регіональні або міжнародні механізми з прав людини, включаючи спеціальних доповідачів Комісії з прав людини Організації Об'єднаних Націй, або договірним органам Організації Об'єднаних Націй³. Проте все більше й більше робота правозахисників стає змішаною, причому основна увага надається місцевим і національним проблемам у галузі прав людини, але правозахисники встановлюють контакти і з регіональними та міжнародними механізмами, які можуть надати їм підтримку в поліпшенні становища з правами людини в їхніх країнах.

4. Збір і поширення інформації про порушення

Правозахисники з'ясовують обставини порушень прав людини, збирають інформацію про них і розсилають її. Вони можуть, наприклад, застосовувати лобістські стратегії, щоб привернути до своїх повідомлень увагу громадськості і провідних політиків та судових чиновників, для того щоб домогтися розгляду результатів проведених розслідувань і усунення порушень прав людини. Найчастіше така робота здійснюється че-

³ Докладніша інформація про міжнародні механізми в галузі прав людини міститься в публікаціях «Права людини: виклад фактів» № 10 (Rev. I) 15, 16 (Rev. I), 17 і 27.

рез правозахисні організації, які періодично публікують доповіді зі своїми висновками. Проте інформацію може також збирати і розсилати кожна людина, яка займається яким-небудь конкретним випадком порушення прав людини.

5. Підтримка жертв порушень прав людини

Досить значна частина діяльності правозахисників припадає на підтримку жертв порушень прав людини. Вивчення обставин порушень і повідомлення про них у змозі допомогти припиненню порушень, що відбуваються, попередити їх повторення і дати потерпілим можливість звернутися до суду. Деякі правозахисники дають професійні юридичні консультації, а також представляють жертв на судовому процесі. Інші правозахисники надають жертвам консультативну та реабілітаційну підтримку.

6. Заходи щодо забезпечення відповідальності й припинення безкарності

Діяльність багатьох правозахисників зосереджена на забезпеченні відповідальності за дотримання правових стандартів у галузі прав людини. У найширшому смислі це може бути пов'язано з лобіюванням властей і вимогою енергійніших зусиль з боку держави щодо виконання міжнародних зобов'язань у галузі прав людини, які вона взяла на себе, ратифікувавши міжнародні договори.

У більш конкретних ситуаціях прагнення домогтися застосування заходів відповідальності може вимагати від правозахисників виступів з показаннями свідків публічно (наприклад, у газеті) або на суді чи в трибуналі відносно порушень прав людини, що мали місце. Тим самим правозахисники сприяють дотриманню справедливості на користь жертв у конкретних випадках порушення прав людини і зламу практики безкарності, попереджаючи таким чином майбутні порушення. Значна кількість правозахисників, діючи, як правило, через організації, створені для цієї мети, спеціалізуються виключно на боротьбі з безкарністю за здійснення порушень. Ці ж групи правозахисників можуть також працювати у напрямку зміцнення можливостей держави щодо притягнення порушників до відповідальності в судовому порядку, наприклад, шляхом організації професійної підготовки в галузі прав людини для прокурорів, суддів і співробітників поліції.

7. Сприяння ефективнішому управлінню і державній політиці

Деякі правозахисники роблять наголос у своїй роботі на діях, що спонукають уряд в цілому до виконання його зобов'язань у галузі прав

людини, наприклад, шляхом розголошення інформації про дотримання урядом стандартів у галузі прав людини і шляхом моніторингу досягнутого прогресу. Деякі правозахисники займаються питанням забезпечення ефективнішого управління; вони виступають за демократизацію, викорінення корупції, зловживання владою та проводять роботу серед населення, роз'яснюючи, як голосувати і чому важливо брати участь у виборах.

8. Сприяння дотриманню договорів у галузі прав людини

Правозахисники роблять, особливо через свої організації, величезний внесок у практичне дотримання міжнародних договорів у галузі прав людини. Багато неурядових організацій (НУО) і міжурядові організації допомагають організувати проекти у сфері забезпечення житлом, медичною допомогою і стійким заробітком бідних і маргіналізованих громад. Вони організують навчання з основних професій і надають обладнання, наприклад, комп'ютери, з метою поліпшити доступ громад до інформації.

Ця група правозахисників заслуговує на особливу увагу, оскільки її членів не завжди називають правозахисниками, та й самі вони можуть не користуватися терміном «права людини» для характеристики своєї роботи, використовуючи натомість такі терміни, як «охорона здоров'я», «житлова програма» або «розвиток», стосовно конкретного роду своєї діяльності. Фактично багато подібних заходів на підтримку прав людини характеризуються в цілому як діяльність для розвитку. Багато НУО й органи системи Організації Об'єднаних Націй підпадають під ці категорії. Їхня робота, як і робота інших правозахисників, має ключове значення для забезпечення поваги й захисту прав людини, а також дотримання стандартів у цій галузі, і їхня діяльність має потребу і заслуговує того захисту, який дає Декларація про правозахисників.

9. Освіта та професійна підготовка у галузі прав людини

Освіта у галузі прав людини – ще один важливий вид діяльності, який здійснюється правозахисниками. У деяких випадках просвітницька діяльність здійснюється у формі професійного навчання щодо застосування стандартів у галузі прав людини в контексті виконання службових обов'язків, наприклад, суддями, адвокатами, співробітниками поліції, військово-службовцями або спостерігачами за дотриманням прав людини. У інших випадках освітня діяльність може мати ширший характер і включати викладання прав людини в школах і університетах або поширення інформації про стандарти в галузі прав людини серед широких верств громадськості чи уразливих груп.

Отже, збір і поширення інформації, надання підтримки і мобілізація громадської думки є часто найвідомішими засобами, що їх використовую-

ють правозахисники у своїй роботі. Проте, як зазначається в цьому розділі, вони також поширюють інформацію з метою забезпечення реалізації прав або професійної підготовки інших. Вони активно надають необхідну матеріальну допомогу, з тим щоб зробити права людини реальністю – беруть участь у будівництві житла, забезпеченні продуктами харчування, активізації розвитку і т.п. Вони домагаються демократичних перетворень з метою розширити участь людей у процесі ухвалення рішень, які визначають їх життя, і зміцнення ефективного управління. Разом із цим вони роблять внесок у поліпшення соціальних, політичних та економічних умов, зменшення соціальної і політичної напруженості, забезпечення миру всередині країни і на міжнародній арені, а також підвищення рівня обізнаності населення про права людини в національному і міжнародному плані.

В. ХТО МОЖЕ БУТИ ПРАВОЗАХИСНИКОМ?

Конкретного визначення того, хто є або може бути правозахисником, не існує. У Декларації про правозахисників (див. додаток I) міститься згадування «окремих осіб, груп і асоціацій щодо сприяння ефективному усуненню всіх порушень прав людини і основоположних свобод народів і окремих осіб» (четвертий пункт преамбули).

Відповідно до цієї широкої класифікації правозахисниками можуть бути будь-які особи або група осіб, які працюють на користь захисту прав людини, починаючи від міжурядових організацій, що діють у найбільших містах світу, і завершуючи окремими особами, які працюють у своїх місцевих громадах. Правозахисниками можуть бути особи обох статей, вони можуть мати різний вік, походити з будь-якого регіону і мати будь-який професійний або інший досвід. При цьому важливо зазначити, що правозахисників можна зустріти не тільки в НУО і міжнародних організаціях, але що вони можуть також у деяких випадках бути і державними посадовцями, цивільними службовцями або представниками приватного сектора.

1. Захист прав людини як оплачувана або добровільна професійна діяльність

Правозахисники в найочевиднішому значенні слова – це люди, чия щоденна робота конкретно пов'язана із заохоченням і захистом прав людини, як наприклад, у спостерігачів правозахисного руху, які працюють у національних правозахисних організаціях, омбудсманів з прав людини або юристів, які займаються захистом прав людини.

Однак головне, що характеризує людину як правозахисника, – це не його посада або назва організації, в якій він працює, а правозахисний характер виконуваної роботи. Щоб бути правозахисником, не так уже й важливо мати репутацію «активіста правозахисного руху» або працювати в організації, що має у своїй назві слова «права людини». Багато службовців Організацій Об'єднаних Націй є правозахисниками, хоча їх повсякденна робота визначається інакше, наприклад, за допомогою слова «розвиток». Співробітників національних і міжнародних НУО в усьому світі, які займаються гуманітарними проблемами, також загалом можна назвати правозахисниками. Ті, хто веде роз'яснювальну роботу в громаді про ВІЛ/СНІД, активісти у сфері прав корінних народностей, довколишнього середовища і добровольці, які працюють у сфері розвитку, також виконують вирішальну роль як правозахисники.

Багато людей працюють професійними правозахисниками і одержують за це зарплату. Разом із тим є багато інших людей, які також працюють як професійні правозахисники, але роблять це добровільно і не одержують якої-небудь платні. Звичайно правозахисні організації мають дуже обмежений бюджет, і роботу цих добровольців важко переоцінити.

Багато видів професійної діяльності не пов'язано з постійною правозахисною роботою, а лише іноді торкаються прав людини. Наприклад, юристи у галузі торгового права не завжди торкаються правозахисних проблем, і їх не можна автоматично назвати правозахисниками. Проте в деяких випадках вони можуть діяти як правозахисники, коли вони ведуть справи, за допомогою яких роблять внесок у заохочення або захист прав людини. Аналогічним чином керівники профспілок вирішують численні завдання, багато з яких не стосуються прав людини, але коли вони в конкретному плані займаються заохоченням або захистом прав людини працівників, їх можна назвати правозахисниками. Журналісти також виконують широке завдання збору інформації і доведення її до відома громадськості через пресу, радіо або телебачення. Якщо виходити з їх загальної ролі, то журналісти не є правозахисниками. Разом із тим багато журналістів виступають як правозахисники, наприклад, коли вони повідомляють про порушення прав людини і наводять свідчення про події, які вони спостерігали на власні очі. Учителі, які знайомлять учнів з основними принципами прав людини, виконують аналогічну роль. Лікарів та інших професійних медичних працівників, які займаються лікуванням і реабілітацією жертв порушень прав людини, можна також вважати в контексті такої роботи правозахисниками; крім того, на лікарів покладено особливі обов'язки через клятву Гіппократа.

Особи, які сприяють забезпеченню правосуддя – судді, поліція, адвокати і інші ключові учасники – часто виконують особливу роль і можуть піддаватися значному тиску на користь ухвалення рішень, сприятливих для держави або представників інших впливових кіл, таких, як лі-

дери злочинних угруповань. Коли ці учасники судової процедури докладають особливих зусиль, щоб забезпечити доступ до справедливого і неупередженого правосуддя і, таким чином, гарантувати відповідні права людини потерпілим, можна сказати, що вони чинять це як правозахисники.

Такий же критерій «особливих зусиль» можна застосувати і до людей інших професій або сфер діяльності, які, на перший погляд, не мають відношення до прав людини. Ці люди можуть іноді виконувати свою роботу так, що вона виливається в конкретну підтримку прав людини. Деякі архітектори, наприклад, розробляють будівельні проекти так, щоб вони враховували відповідні права людини, такі, як право на достатнє (тимчасове) житло для осіб, які працюватимуть на проектованому об'єкті, або права дітей, з якими обговорюється архітектурний задум, якщо будівля, що зводиться, має особливе значення для задоволення їхніх інтересів.

2. Захист прав людини на непрофесійній основі

Багато людей ведуть правозахисну роботу поза якими-небудь професійними або службовими межами. Наприклад, правозахисником можна назвати студента, який організовує студентську акцію з метою припинення катувань у в'язницях. Також можна назвати правозахисником жителя сільської місцевості, який береться за організацію демонстрації членів громади на знак протесту проти екологічної деградації оброблюваних земель у результаті забруднення промисловими відходами. Політичний діяч, який виступає проти хронічної корупції в уряді, є правозахисником, оскільки його дії заохочують і захищають ефективне управління і певні права, які ставляться під загрозу такою корупцією. У цьому контексті правозахисниками можна вважати і свідків при розгляді судом справ відносно тих, хто порушує права людини, і свідків, які надають інформацію міжнародним правозахисним органам або національним судам і трибуналам з метою допомогти їм в усуненні порушень.

У всьому світі люди домагаються здійснення прав людини відповідно до умов їхнього життя і своїх власних уявлень. Деякі правозахисники набули міжнародної популярності, проте більшість імен залишається невідомою. Незалежно від того, чи працює людина в місцевому органі самоврядування, поліцейським, який охороняє закон, або актором, який використовує свою майстерність для показу несправедливості, всі вони можуть виконувати певну роль у просуванні прав людини. Все залежить від того, як такі люди практично підтримують права людини, і в деяких випадках від того, чи докладаються «особливі зусилля».

Зрозуміло, неможливо перерахувати величезну різноманітність умов, у яких працюють правозахисники. Проте для більшості з них типовим є

рішучість допомагати іншим, відданість міжнародним стандартам у галузі прав людини, віра в рівність і недискримінацію, наполегливість і, у багатьох випадках, величезна мужність.

С. ЧИ МАЮТЬ ПРАВОЗАХИСНИКИ ВІДПОВІДАТИ ЯКОМУ-НЕБУДЬ МІНІМАЛЬНОМУ СТАНДАРТУ?

Для правозахисників не встановлено якої-небудь «кваліфікаційної вимоги», і в Декларації про правозахисників чітко зазначено, як згадувалося вище, що всі ми можемо бути правозахисниками, якщо хочемо цього. Однак питання про «стандартні» вимоги, що пред'являються до правозахисника, є складним, і в Декларації чітко вказується, що в правозахисників є не тільки права, але й обов'язки. У даній публікації «Права людини: виклад фактів» увага акцентується на наступних трьох ключових питаннях:

Визнання універсальності прав людини

Правозахисники мають визнавати універсальність прав людини, як це визначено в Загальній декларації прав людини⁴. Не можна заперечувати деякі права людини і в той же час називати себе правозахисником на тій лише підставі, що він або вона виступають на захист інших людей. Було неприйнятним, наприклад, захищати права людини і в той же час не приймати принципу, що жінки мають рівні права.

Чи має значення, хто правий і хто помиляється?

Друге важливе питання торкається істинності аргументів, що наводяться. Для справжнього правозахисника не має значення, чи правильні його аргументи. Визначальним моментом є те, чи захищає дана особа яке-небудь право людини. Наприклад, група правозахисників може відстоювати право сільської громади на володіння землею, на якій її члени жили і яку вони обробляли впродовж життя декількох поколінь. Вони можуть організовувати протести проти приватних економічних структур, що претендують на володіння всією землею в даному районі. Вони можуть помилятися або не помилятися стосовно володіння правом власності на землю. Однак питання про те, чи правильна їхня позиція з юридичного погляду, не стосується визначення того, чи є вони справжніми пра-

⁴ Прийнята відповідно до резолюції 217 А (III) Генеральної Асамблеї Організації Об'єднаних Націй від 10 грудня 1948 року. Див. «Права людини: виклад фактів» № 2: Міжнародний білль про права людини (Rev. 1).

возахисниками. Ключове питання полягає в тому, чи належить ця стурбованість, яку вони переживають, до сфери прав людини, чи ні.

Це дуже важливе питання, тому що в багатьох країнах держава або навіть суспільство вважають, що правозахисники не праві, оскільки вони підтримують тільки одну сторону суперечки. На цій підставі їм говорять, що вони не «справжні» правозахисники. Правозахисники, які виступають на захист прав політичних в'язнів або осіб, що належать до озброєних опозиційних груп, також часто розглядаються державними властями як прихильники таких партій або груп просто тому, що вони захищають права відповідних осіб.

Це невірно. Правозахисники мають називатися і сприйматися як такі, залежно від тих прав, які вони захищають, і відповідно до свого власного права робити це.

Мирні дії

І нарешті, дії, до яких вдаються правозахисники, повинні відповідно до вимог Декларації про правозахисників мати мирний характер.

II. ПОРУШЕННЯ СТОСОВНО ПРАВОЗАХИСНИКІВ ТА ІНШІ ТРУДНОЩІ, З ЯКИМИ ВОНИ СТИКАЮТЬСЯ

Не всяка робота в галузі прав людини наражає правозахисників на небезпеку, і в деяких державах правозахисники звичайно добре захищені. Проте однією з головних причин ухвалення Декларації про правозахисників і заснування посади Спеціального представника Генерального секретаря з питань про правозахисників були жорстокість і масштаби репресій проти правозахисників.

Спеціальний представник висловила стурбованість становищем правозахисників у всіх країнах, включаючи як країни, що тільки стають на шлях демократичного розвитку, так і країни з давніми демократичними інститутами, з практичним досвідом і традиціями. Та все ж особлива увага була звернута на країни, де: *a)* мають місце внутрішні збройні конфлікти або серйозні громадянські заворушення; *b)* не повністю забезпечені або відсутні зовсім правові та інституційні правозахисні механізми й гарантії прав людини.

Багато правозахисників у кожному регіоні світу стають жертвами порушень їхніх прав. Вони зазнають страт, катування, побиття, свавільних арештів і затримань, погроз убивства, утисків і дифамації, обмеження свободи пересування, вираження думок, асоціації і зборів. Правозахисники стають об'єктом сфабрикованих звинувачень і несправедливих судових процедур засудження.

Порушення, як правило, спрямовані проти самих правозахисників або проти організацій і механізмів, через які вони працюють. Іноді порушення допускаються відносно членів сімей правозахисників з метою створити тиск на самих правозахисників. Деякі правозахисники наражаються на серйозну небезпеку через характер тих прав, захисту яких вони домагаються. Правозахисники іноді стикаються з небезпекою, обумовленою гендерними чинниками, і це вимагає особливої уваги.

У більшості випадків акції проти правозахисників є порушенням норм як міжнародного, так і внутрішнього права. Але в деяких країнах, де внутрішнє законодавство само суперечить міжнародному праву в галузі прав людини, воно використовується проти захисників.

A. ПРИКЛАДИ ДІЯНЬ, СПРЯМОВАНИХ ПРОТИ ПРАВОЗАХИСНИКІВ

Нижче наводяться приклади деяких порушень прав людини і перешкоди, з якими стикаються правозахисники у своїй роботі. Хоча деякі з

цих діянь можуть мати місце тільки один раз, вони часто продовжують впливати на захисників і їхні сім'ї впродовж подальших місяців або навіть років. Погрози вбивством, наприклад, можуть примусити правозахисників повністю змінити свій повсякденний спосіб життя, а також уклад найближчих членів сім'ї, і навіть покинути країну в пошуках тимчасового притулку за кордоном.

Багато правозахисників стають жертвами **вбивств** як прямої помсти за їхню правозахисну роботу. Вони піддаються викраденням невідомими особами, а іноді і встановленими представниками сил безпеки, і згодом їх знаходять мертвими або вони безслідно зникають. В результаті замахів на життя правозахисників вони зазнають серйозних поранень, що вимагають госпіталізації та хірургічного втручання.

У деяких регіонах світу широко використовуються **погрози вбивством** як засіб залякування правозахисників, з тим щоб примусити їх припинити свою роботу. Погрози часто висловлюються анонімно по телефону або поштою. В деяких випадках, проте, погрози правозахисникам адресуються напряму відомими їм особами, але вони не розслідуються поліцією і не стають основою кримінальних справ. Відсутність з боку поліції і судових властей ефективної реакції на вбивства і погрози вбивством створює обстановку безкарності та стимулює й увічнює ці порушення.

Правозахисники іноді стають жертвами **викрадення** на короткий або тривалий час, а в неволі зазнають **побиття**. Правозахисників жорстоко б'ють військовослужбовці, посадові особи поліції і сил безпеки з метою вирвати у них **під катуваннями** неправдиве визнання або як покарання за викриття порушень, вчинених силами безпеки. Звичною справою є застосування щодо правозахисників **свавільних арештів і затримань**, і часто це робиться без ордеру на арешт та офіційного пред'явлення якогонебудь звинувачення. Терміни попереднього ув'язнення без можливості судового перегляду іноді дуже тривалі, до того ж умови утримання під вартою можуть виявитися надзвичайно важкими. Знаходячись під вартою, правозахисники легко стають жертвами побиття, жорстокого поводження та катувань.

У деяких випадках правозахисникам пред'являються **кримінальні або інші звинувачення**, що призводять до **судового переслідування і засудження**. За участь у мирних демонстраціях, подачу офіційних скарг на зловживання поліції, присутність на зборах активістів, які захищають права корінного населення, або розгортання транспаранта на знак пам'яті про жертви порушень прав людини правозахисники завжди зазнавали переслідувань за різними звинуваченнями, такими, як хабарництво, порушення громадського порядку і хуліганство. За цими справами ухвалювалися судові вироки, що передбачали тривале тюремне ув'язнення, примусове поміщення в психіатричні лікарні і «трудове перевиховання».

Звична практика утиску правозахисників, і дії ці часто ніким не фіксуються. Вони майже завжди здійснюються властями і можуть набувати найрізноманітніших форм. Правозахисників беруть під постійний нагляд, у них відмикають або прослуховують телефони. Їх позбавляють проїзних документів або посвідчень особи, заважаючи виїхати за кордон і взяти участь у правозахисних форумах. Правозахисникам з числа адвокатів погрожують виключенням із професійних об'єднань або порушенням проти них розслідувань. Правозахисники стикаються з утисками по адміністративній лінії, наприклад, їх примушують платити великі штрафи за незначну адміністративну провину або постійно впродовж тривалого часу з'являтися в адміністративний орган без очевидного мотиву. Суддям не дають можливості вести окремі справи або несподівано переводять з одного округу в іншій, примушуючи всією сім'єю переїздити в іншу частину країни.

Правозахисники стають жертвами кампаній **дифамації**, коли в контрольованих державою засобах масової інформації з'являються наклепницькі вигадки відносно їхньої чесності й морального обличчя. Фабрикуються скарги з метою дискредитації незалежних неурядових організацій і журналістів, які розкривають зловживання в галузі прав людини. Публічно спотворюються особистість і робота правозахисників, яких зараховують, наприклад, до терористів, бунтівників, підіривних елементів або ставлеників опозиційних політичних партій. Державні власті і державні засоби масової інформації прирівнюють правозахисників до осіб, чий права вони прагнуть захистити; так, самих правозахисників, які виступають на підтримку прав осіб, що належать до груп озброєної опозиції, оголошують тими, хто приєднався до цих груп.

Так звані заходи «**безпеки**» – **політика, законодавство і процедури** – іноді застосовуються так, щоб обмежити діяльність правозахисників, а часом застосовуються і проти самих правозахисників. Під приводом створення безпеки правозахисникам забороняють виїжджати з міста, при цьому поліція і інші чини сил безпеки викликають правозахисників до своїх установ, залякують їх і наказують припинити всю свою правозахисну діяльність. Правозахисників притягають до кримінальної відповідальності і засуджують на підставі розпливчастого законодавства у галузі забезпечення безпеки, засуджуючи до тривалих термінів тюремного ув'язнення.

Крім порушень щодо окремих осіб, спостерігаються явні тенденції, що свідчать про проведення в деяких державах стратегії, орієнтованої на обмеження поля діяльності правозахисників. З найменшого приводу закриваються організації; перекриваються або неправомірно обмежуються джерела фінансування; а спроби зареєструвати організацію правозахисної спрямованості умисне гальмуються бюрократичним апаратом. Державні власті **перешкоджають проведенню зустрічей** із правозахисниками і не

дозволяють їм здійснювати поїздки з метою розслідування проблем у галузі прав людини.

Для цькування правозахисників і дезорганізації їхньої роботи ухвалюються і застосовуються такі **закони, що обмежують законне здійснення** і використання прав на свободу переконань і їх вираження, свободу релігійних переконань, свободу асоціації і пересування, як закони про реєстрацію і регулювання діяльності неурядових організацій або закони, що забороняють або утруднюють отримання засобів на потреби правозахисної діяльності із зарубіжних джерел.

У деяких випадках об'єктами зусиль щодо дезорганізації роботи правозахисників стають місця їхньої роботи і знаряддя праці. **Службові приміщення та/або житла** правозахисників піддаються **нападам, крадіжкам із зломом і несанкціонованим обшукам**. Приміщення, де вони працюють, опечатуються властями, а банківські рахунки заморожуються. Обладнання й архіви, зокрема комп'ютери, документи, фотографії і дискети, викрадаються або конфіскуються. Обмежується або й зовсім закривається доступ до Інтернету і до засобів міжнародної електронної пошти.

Усі зазначені вище порушення прав правозахисників посилюються обстановкою безкарності, культивованою в багатьох країнах стосовно діянь, що здійснюються проти правозахисників.

В. СТАНОВИЩЕ ПРАВОЗАХИСНИЦЬ

Стосовно правозахисниць відбуваються всі діяння, перераховані вище в розділі А. Однак через специфічне становище і роль правозахисниць потрібна особлива обізнаність і розуміння в питанні про те, що такі труднощі можуть мати для них інші наслідки і що жінки можуть стикатися з низкою додаткових проблем. Суттєво важливо забезпечити, щоб робота правозахисниць, як і діяльність соратників-чоловіків, зустрічала турботу й підтримку і щоб за жінками повною мірою визнавався їхній статус борниць захисту прав людини.

Нижче наводиться зовсім не вичерпна низка прикладів того, в чому труднощі, що постають перед правозахисницями, відрізняються від тих, з якими стикаються чоловіки, і отже, вимагають особливого ставлення.

Як зазначається нижче в розділі С, головним порушником, що допускає зловживання стосовно правозахисників, є держава. Проте нерідко виявляється, що права жінок-правозахисниць порушуються членами їх власних громад, які незадоволені й обурені їхньою правозахисною діяльністю, яка, на думку деяких лідерів громад, може виходити за межі їхніх уявлень про традиційну роль жінок. У цих випадках державні власті час-

то виявляються нездатними належним чином захистити правозахисниць та їхню роботу від загрозливих громадських сил.

У багатьох частинах світу традиційна роль жінок сприймається як невід’ємна частина культури суспільства. Саме тому правозахисницям особливо важко ставити під сумнів і критикувати аспекти традицій і культури, що порушують права людини. Наочним прикладом стосовно цього, хоча є й багато інших, є практика операцій на жіночих статевих органах, що призводить до каліцтва.

Крім того, багато жінок сприймаються в громадах як свого роду продовження самої громади. Якщо правозахисниця стає жертвою зґвалтування через свою правозахисну роботу, її розширена сім’я може визнати, що вона зґаньбила як сім’ю, так і громаду в цілому. Як правозахисниця вона має нести тягар не тільки травмуючого факту зґвалтування, але й уявлення, закріплене в її громаді, що своєю правозахисною роботою вона зґаньбила все найближче оточення. Навіть якщо не йдеться про зґвалтування або інше посягання, жінки, які вирішили стати правозахисницями, змушені часто терпіти гнів сімей і громад, які вважають, що під загрозою опиняються і честь, і культура. Цей тиск, з тим щоб вони припинили правозахисну роботу, може бути дуже сильним.

Оскільки правозахисниці повинні виконувати повсякденні обов’язки, доглядаючи за маленькими дітьми або старенькими батьками, їм часто дуже важко продовжувати свою правозахисну роботу, знаючи, що арешт або взяття під варту не дозволить їм виконувати цю функцію в сім’ї.

Це, як і раніше, є проблемою для правозахисниць, незважаючи навіть на те, що у всьому світі чоловіки все частіше беруть на себе частину обов’язків щодо догляду за утриманцями. Проте жінки також використовують цю роль для посилення своєї правозахисної діяльності, наприклад, у випадках, коли «матері зниклих осіб» створюють правозахисні організації. Те, що вони є матерями жертв порушень прав людини, є для цих правозахисниць дуже сильним мобілізуючим чинником і правозахисним стимулом.

Іноді через складності, пов’язані з тією або іншою конкретною правозахисною проблемою, жінки-правозахисниці опиняються під тиском пресу обставин. Дотримувана в багатьох культурах вимога, щоб жінка у всьому поступалася чоловікові на людях, може заважати публічній критиці вчинків чоловіків, які діють, порушуючи прав людини. Ними, наприклад, при виробленні законів або практичних заходів, що мають велике значення для дотримання прав людини, часто використовуються певні тлумачення релігійних текстів. Правозахисниці, які хочуть поставити під сумнів такі закони або практику та розкрити їх негативний вплив на права людини, часто не сприймаються як авторитет, який може тлумачити такі релігійні писання, саме тому, що вони є жінками. Тим самим цим

правозахисницям не дають можливості на засадах рівноправності з чоловіками висловитися з основних аргументів, які висуваються проти них. І знову-таки вони можуть стикатися з ворожістю з боку громади, в якій вони вимушені й далі жити.

Проблеми, з якими стикаються правозахисниці, іноді вимагають ширшого аналізу і глибокого розуміння, ніж проблеми, що виникають перед чоловіками.

C. ВИНУВАТЦІ ПОРУШЕНЬ ПРАВ ПРАВОЗАХИСНИКІВ

Найчастіше права людини щодо правозахисників порушують державні власті, і вони ж несуть основну відповідальність за забезпечення їхнього захисту. Проте вина за здійснення або причетність до здійснення спрямованих проти правозахисників дій лягає також і на цілий ряд «недержавних» суб'єктів, і тому важливо підкреслити і їхню відповідальність.

1. Державні власті

Тут неможливо навести повний перелік державних структур, що виявляються замішаними в порушеннях прав людини щодо правозахисників. Але доцільно навести деякі приклади і підкреслити, що найчастіше там, де порушення здійснює один державний орган, інші органи державної влади стають співучасниками цього порушення, оскільки вони не запобігли відповідним діям або не відреагували на них. У цьому контексті під державними властями слід розуміти різні владні структури як адміністративного, так і політичного характеру і мати на увазі не тільки органи загальнодержавного рівня, але і обов'язково місцеву владу.

Найбільш очевидними винуватцями таких актів, як свавільні арешти, незаконні обшуки і фізичне насильство, є поліція та інші сили безпеки. Однак звичайно тут замішані й інші органи влади. Наприклад, у разі арешту правозахисника в порушення міжнародних стандартів на підставі ордера, виданого місцевими властями, і кримінального переслідування та засудження цієї особи, поліція, члени суддівського корпусу і державні юристи можуть усі бути співучасниками цього порушення прав.

У тих випадках, коли закони або адміністративні правила застосовані неналежним чином, щоб не дати правозахисникам можливості зареєструвати неурядову організацію або скористатися правом на збори, основна відповідальність лягає на громадянську владу, зобов'язану контролювати застосування цих правил. Нерідко державна влада під надуманими приводами витісняє правозахисників з поля «адміністративної законності», а

потім використовує це як підставу для подальших арештів, взяття під варту і засудження.

Іноді буває важко точно визначити, хто є відповідальним за такі дії стосовно правозахисників, як анонімні погрози вбивством. У цих ситуаціях, так само, як і в разі кожного порушення, відповідальність за розслідування порушень, надання тимчасового захисту, якщо такий потрібний, і кримінальне переслідування винних лягає на відповідні державні органи. Якщо державні власті не виправдовують цієї відповідальності, вони порушують свої обов'язки. На практиці в деяких країнах поліція відмовляється робити що-небудь або хоча б реєструвати заяви про напад на правозахисників, а суди з небажанням садять винних на лаву підсудних. Через бездіяльність влади порушення іноді тривають або повторюються, а то й стають зухвалішими, коли повторювані погрози вбивством врешті призводять до реального вбивства правозахисника.

2. Недержавні суб'єкти

Група «недержавні суб'єкти» дуже широка і охоплює озброєні групи, підприємницькі структури, такі, як транснаціональні корпорації, а також окремих осіб. Хоча держава несе основну відповідальність за захист правозахисників, важливо визнати, що недержавні суб'єкти можуть бути змішані в акціях, що здійснюються стосовно правозахисників, чи то при потуранні держави, чи без її відома.

Озброєні групи використовують, серед іншого, вбивства, викрадення і погрози вбивством як звичні засоби залякування, покликані примусити правозахисників замовкнути. Деякі з цих груп діють при активній змові з урядами, наприклад, як воєнізовані формування, а інші – як конфліктуючі з державою опозиційні озброєні групи.

Приватні економічні структури, такі, як транснаціональні корпорації або великі землевласники, виявляють, за загальним визнанням, усе більш зростаючий вплив на економічні й соціальні права членів тієї громади, де вони влаштувалися. У деяких країнах, де правозахисники виступали з мирними протестами проти негативного впливу на права людини транснаціональних корпорацій, сили безпеки вдавалися до насильства для придушення цих протестів. В інших випадках власті не вживали яких-небудь заходів, коли невідомі особи, які діяли, мабуть, на користь приватних економічних кіл, нападали на правозахисників. Спеціальний представник Генерального секретаря з питань про правозахисників відзначала, що співучасть приватнопідприємницьких структур у деяких з таких нападів і їх відповідальність очевидні й не викликають сумнівів.

Як інші приклади акцій недержавних органів можна навести випадки, коли за свою правозахисну роботу правозахисники ставали жертвами вбивств, побиття і залякування, спровокованих релігійними об'єднаннями, старійшинами общин або племен і навіть членами власних сімей.

3. Позитивна роль державних і недержавних суб'єктів

У багатьох державах зобов'язання поважати, захищати і здійснювати права людини, як правило, ефективно виконується; і серед співробітників органів безпеки та представників громадянської влади майже кожної держави є, щонайменше, окремі особи, які дуже багато роблять для захисту прав людини і самі виконують роль правозахисників. У деяких випадках посадові особи поліції, судді, цивільні службовці державного адміністративного апарату і політики наражають себе на великий особистий ризик, щоб захистити права інших, підтримати правосуддя і покінчити з корупцією.

Аналогічним чином, якщо деякі приватні господарські суб'єкти здійснюють протиправні дії щодо правозахисників, то інші надають останнім солідну підтримку, виступаючи проти таких акцій. Транснаціональні корпорації можуть бути потужною силою, що забезпечує повагу прав людини, і деякі корпорації проводять позитивну політику забезпечення зайнятості та роблять внесок в економічне й соціальне оновлення громад у тих місцях, де вони влаштувалися. Часто і релігійні лідери йдуть у перших лавах прихильників захисту прав людини і самих правозахисників.

У деяких випадках буває важко провести чітку межу між недержавними суб'єктами, що виявляють позитивний і негативний вплив. Ділові кола можуть робити позитивний внесок у здійснення деяких прав людини, але в той же час виявляти негативний вплив на інші права. Тому важливо враховувати те, як ділові кола та інші суб'єкти реагують на виступи правозахисників, які звертають увагу на негативні наслідки їхньої діяльності для прав людини.

III. ЗАХИСТ ПРАВОЗАХИСНИКІВ І ПІДТРИМКА ЇХНЬОЇ РОБОТИ ОРГАНІЗАЦІЄЮ ОБ'ЄДНАНИХ НАЦІЙ

В основі діяльності Організації Об'єднаних Націй на користь правозахисників лежать наступні міркування:

- ▼ здійснення в країнах міжнародних стандартів у галузі прав людини значною мірою залежить від внеску окремих осіб і груп (які працюють як усередині, так і за межами даної держави), і підтримка цих правозахисників має найважливіше значення для досягнення загальної поваги прав людини;
- ▼ у тих випадках, коли уряди, національне законодавство, поліція, судова влада і в цілому держава не забезпечують необхідного захисту від порушень прав людини в країні, правозахисники створюють останню лінію оборони;
- ▼ правозахисники часто стають жертвами порушень прав людини саме через свою правозахисну роботу, і вони самі потребують захисту.

Визнання життєво важливої ролі правозахисників і наявності порушень, з якими багато хто з них стикається, переконало Організацію Об'єднаних Націй в необхідності спеціальних зусиль для захисту правозахисників та їхньої діяльності.

Перший значний крок полягав у визначенні «захисту» прав людини як самостійного права і визнанні осіб, які займаються правозахисною роботою «захисниками прав людини». 9 грудня 1998 року у своїй резолюції 53/144 Генеральна Асамблея Організації Об'єднаних Націй затвердила Декларацію про право і обов'язок окремих осіб, груп і органів суспільства заохочувати і захищати загальновизнані права людини та основоположні свободи (звичайно іменовану «Декларацією про правозахисників»). Другий крок був зроблений у квітні 2000 року, коли Комісія з прав людини Організації Об'єднаних Націй звернулася до Генерального секретаря з проханням призначити спеціального представника з питання про правозахисників для моніторингу й підтримки здійснення Декларації.

А. ДЕКЛАРАЦІЯ ПРО ПРАВОЗАХИСНИКІВ

Розробка Декларації про правозахисників почалася в 1984 році і завершилася ухваленням тексту Генеральною Асамблеєю в 1998 році з нагоди 50-річчя Загальної декларації прав людини. Внаслідок колективних зусиль ряду правозахисних неурядових організацій і делегацій деяких держав вдалося виробити витриманий у рішучому тоні, дуже корисний і прагматичний остаточний текст. Найважливішим, можливо, є те, що Декларація звернена не тільки до держав і правозахисників, а до кожної людини. Вона говорить нам, що всі ми можемо зіграти ту або іншу роль як правозахисників, і підкреслює, що існує всесвітній правозахисний рух, який включає і всіх нас.

1. Правовий статус

Сама по собі Декларація не є юридично зобов'язуючим документом. Проте в ній міститься ряд принципів і прав, які ґрунтуються на правозахисних стандартах, втілених в інших міжнародних договорах, що мають юридично зобов'язуючий характер, таких, як Міжнародний пакт про громадянські та політичні права. Крім того, Декларація була прийнята Генеральною Асамблеєю на основі консенсусу і тому втілює дуже рішуче зобов'язання держав стосовно її здійснення. Все більше держав розглядають питання про прийняття Декларації як зобов'язуючої норми національного законодавства.

2. Положення Декларації

Декларація забезпечує підтримку і захист правозахисників у контексті їхньої роботи. Вона не створює нових прав, але формує існуючі права таким чином, що полегшується їх застосування до практичної ролі і становища правозахисників. У ній надається увага, наприклад, питанню про доступ до фінансових коштів організацій правозахисників і збору та поширення інформації про стандарти в галузі прав людини і про їх порушення. У Декларації викладаються деякі конкретні обов'язки держав і обов'язки всіх людей відносно захисту прав людини, а також пояснюється її зв'язок з національним законодавством. У нижченаведених пунктах стисло дається зміст більшої частини положень Декларації⁵. Важливо підкреслити, що

⁵ Докладніший коментар до Декларації міститься в доповіді Генерального секретаря Комісії з прав людини на її п'ятдесят шостій сесії, що відбулася в 2000 році (E/CN.4/2000/95). У доповіді також містяться пропозиції стосовно здійснення Декларації.

відповідно до Декларації на правозахисників покладено обов'язок здійснювати свою діяльність мирним шляхом.

а) Права і заходи захисту, забезпечувані правозахисникам

У статтях 1, 5, 6, 7, 8, 9, 11, 12 і 13 Декларації передбачаються конкретні заходи захисту, забезпечувані правозахисникам, включаючи такі права:

- ✓ працювати на користь захисту і здійснення прав людини на національному й міжнародному рівнях;
- ✓ вести правозахисну роботу індивідуально і разом з іншими; створювати асоціації та неурядові організації;
- ✓ проводити мирні зустрічі або збори;
- ✓ шукати, здобувати, отримувати і мати у своєму розпорядженні інформацію, що стосується прав людини;
- ✓ розвивати й обговорювати нові ідеї та принципи, що стосуються прав людини, і домагатися їх визнання;
- ✓ подавати до урядових органів і установ, а також в організації, що займаються веденням державних справ, критичні зауваження і пропозиції щодо поліпшення їхньої діяльності та привертати увагу до будь-якого аспекту їхньої роботи, який може утруднювати здійснення прав людини;
- ✓ направляти скарги у зв'язку з офіційною політикою та актами, що стосуються прав людини, і розраховувати на розгляд таких скарг;
- ✓ пропонувати і надавати кваліфіковану в професійному сенсі правову допомогу або інші відповідні консультації і допомогу в справі захисту прав людини;
- ✓ бути присутніми на відкритих слуханнях, розглядах і судових процесах з метою оцінити їх відповідність національному законодавству і міжнародним зобов'язанням у галузі прав людини;
- ✓ мати безперешкодний доступ до неурядових і міжурядових організацій та підтримувати з ними зв'язок;
- ✓ користуватися ефективними засобами правового захисту;
- ✓ на законній підставі займатися своїм родом діяльності або працювати за професією правозахисника;
- ✓ знаходитися під ефективним захистом національного законодавства у разі вживання у відповідь заходів або виступів з використанням мирних засобів проти належних державі дій або бездіяльності, результатом яких є порушення прав людини;
- ✓ запрошувати, отримувати і використовувати ресурси для цілей захисту прав людини (зокрема отримувати кошти з-за кордону).

б) Обов'язки держав

Держави є відповідальними за здійснення і дотримання всіх положень Декларації. Разом із тим у статтях 2, 9, 12, 14 і 15 особливо обумовлюється роль держав і зазначається, що кожна держава є відповідальною і зобов'язана:

- ✓ захищати, заохочувати і здійснювати всі права людини;
- ✓ забезпечувати, щоб усі особи під її юрисдикцією могли користуватися всіма соціальними, економічними, політичними й іншими правами та свободами на практиці;
- ✓ вжити таких законодавчих, адміністративних й інших заходів, які можуть бути необхідними для забезпечення ефективного здійснення прав та свобод;
- ✓ забезпечити ефективні засоби правового захисту особам, які заявляють, що вони стали жертвою порушення прав людини;
- ✓ проводити негайні та неупереджені розслідування передбачуваних порушень прав людини;
- ✓ вживати всіх необхідних заходів з метою забезпечення захисту будь-якої людини від будь-якого насильства, погроз, помсти, негативної дискримінації, тиску або будь-якої іншої свавільної дії у зв'язку із законним здійсненням її прав, згаданих у Декларації;
- ✓ сприяти розумінню суспільством громадянських, політичних, економічних, соціальних і культурних прав;
- ✓ забезпечувати та підтримувати створення і розвиток незалежних національних інститутів та установ з питань заохочення й захисту прав людини, таких, як омбудсмани або комісії з прав людини;
- ✓ заохочувати і сприяти викладанню прав людини на всіх рівнях державної освіти та професійної підготовки.

с) Обов'язки кожної людини

У Декларації підкреслюється, що кожна людина має обов'язки перед суспільством і в суспільстві, і міститься заклик до всіх нас стати правозахисниками. У статтях 10, 11 і 18 викладаються обов'язки кожної людини заохочувати права людини, захищати демократію та її інститути і не порушувати прав інших людей. У статті 11 спеціально вказується на обов'язки осіб, чия професійна діяльність може торкатися прав людини інших людей, і вона особливо належить до посадових осіб поліції, юристів, суддів і т.п.

д) Роль національного законодавства

У статтях 3 і 4 йдеться про зв'язок Декларації з національним і міжнародним правом з метою забезпечити застосування якомога вищих правових стандартів у галузі прав людини.

В. СПЕЦІАЛЬНИЙ ПРЕДСТАВНИК ГЕНЕРАЛЬНОГО СЕКРЕТАРЯ З ПИТАННЯ ПРО ПРАВОЗАХИСНИКІВ

У своїй резолюції 2000/61 від 26 квітня 2000 року Комісія з прав людини просила Генерального секретаря призначити Спеціального представника з питань про правозахисників. Комісія мала на увазі забезпечити підтримку здійсненню Декларації і збору інформації про становище правозахисників у всьому світі. У серпні 2000 року Генеральним секретарем на цей пост була призначена пані Хіна Джілані.

1. Офіційний мандат Спеціального представника

Спеціальний представник у своїй діяльності абсолютно незалежний від якої-небудь держави, не є членом персоналу Організації Об'єднаних Націй і не отримує грошової винагороди. Мандат Спеціального представника, як це зазначається в пункті 3 резолюції 2000/61 Комісії з прав людини, полягає в здійсненні діяльності за такими основними напрямками:

- a) пошук, отримання, розгляд інформації про становище і права всіх осіб, які індивідуально або разом з іншими займаються заохоченням і захистом прав людини та основоположних свобод, а також представлення відповідей на таку інформацію;
- b) налагодження співпраці й ведення діалогу з урядами та іншими зацікавленими сторонами щодо заохочення й ефективного здійснення Декларації;
- c) підготовка рекомендацій щодо ефективних стратегій поліпшення захисту правозахисників і вживання подальших заходів за цими рекомендаціями.

Комісія з прав людини настійно закликала всі уряди співпрацювати із Спеціальним представником і надавати всю запитувану інформацію. До Спеціального представника було звернено прохання представляти Комісії і Генеральній Асамблеї щорічні доповіді.

2. Практична діяльність Спеціального представника

Спеціальний представник наділена дуже широким офіційним мандатом, для здійснення якого необхідно визначити стратегії, пріоритети та види діяльності. Першорядним завданням Спеціального представництва є «захист» правозахисників. Під захистом мається на увазі захист самих правозахисників і захист їхніх прав захищати права людини.

Відповідно до глобального характеру свого мандата Спеціальний представник робить усе можливе для забезпечення того, щоб одні й ті ж стандарти однаково застосовувалися в кожній державі. Здійснювана нею діяльність ведеться за декількома широкими напрямками, хоча часто вони певною мірою перекривають один одного, і деякі види діяльності мають декілька різних цілей.

а) Контакти з правозахисниками

Перш за все Спеціальний представник прагне підтримувати контакти з самими правозахисниками шляхом:

- ✓ отримання інформації від правозахисників, зокрема заяв про порушення їхніх прав (див. нижче пункт «d) Конкретні випадки порушень»), і використання цієї інформації для формулювання питань, які слід порушувати перед державами;
- ✓ присутність на національних, регіональних і міжнародних заходах щодо прав людини (включаючи щорічні сесії Комісії з прав людини), які дають можливість встановлювати і підтримувати контакти з правозахисниками зі всіх куточків світу.

б) Контакти з державами

Спеціальний представник підтримує регулярні контакти з державами.

Загальні контакти здійснюються на таких форумах, як щорічні сесії Комісії з прав людини в Женеві і сесії Генеральної Асамблеї в Нью-Йорку, під час яких Спеціальний представник направляє державам щорічні доповіді, відповідає на їхні питання і може зустрічатися з делегаціями окремих держав для обговорення проблем, щодо яких є певний інтерес, включаючи конкретні випадки порушень.

Конкретніші контакти здійснюються на двосторонній основі в ході зустрічей або через листування, і вони використовуються Спеціальним представником для обговорення з окремими державами конкретних проблем, що викликають стурбованість, та мобілізації підтримки з боку держав, наприклад, при розгляді того чи іншого випадку або отриманні запрошення про відвідування.

с) Контакти з іншими ключовими суб'єктами

Протягом року Спеціальний представник зустрічається з багатьма іншими суб'єктами, що мають відношення до її мандата і діяльності, зокрема з представниками національних парламентів, регіональних міждержавних організацій і груп держав, які активно виступають за посилення ролі й поліпшення становища правозахисників.

d) Конкретні випадки порушень

Спеціальний представник обговорює з відповідними державами конкретні випадки порушень прав людини, вчинених щодо правозахисників. Інформація про такі випадки надходить із різних джерел, включаючи державну владу, неурядові організації, установи Організації Об'єднаних Націй, засобів масової інформації та окремих правозахисників.

Під час надходження інформації Спеціальний представник перш за все визначає, чи підпадає вона під доручений мандат. По-друге, докладаються всі зусилля для встановлення обґрунтованості скарги про порушення прав людини і надійності джерела інформації. По-третє, Спеціальний представник вступає в контакт з урядом держави, в якій, як стверджується, мало місце порушення. Контакт звичайно здійснюється за допомогою направлення листів із закликами про «негайні дії» або листів, що містять «ствердження» про порушення, які мали місце, на ім'я міністра закордонних справ відповідної держави, причому копії відсилаються в дипломатичне представництво держави при Відділенні Організації Об'єднаних Націй у Женеві. У листах наводиться докладна інформація про потерпілих, про проблеми у зв'язку з порушеннями прав людини і оскаржуваних фактах. Основна мета листів полягає в тому, щоб якомога швидше інформувати державні власті і дати їм можливість розслідувати скарги та припинити або попередити яке-небудь порушення прав людини.

- ▼ Листи із закликами про «негайні дії» використовуються для передачі інформації про порушення, яке, як повідомляється, має або ось-ось може мати місце. Мета полягає в тому, щоб якнайшвидше інформувати державні власті про відповідні обставини, з тим щоб вони могли втрутитися і припинити або попередити порушення. Наприклад, направлення листа із закликом про негайні дії може бути викликано повідомленням про погрозу вбивством стосовно юриста-правозахисника внаслідок його правозахисної діяльності.
- ▼ Листи зі «ствердженнями» використовуються для передачі інформації про порушення, які ймовірно вже мали місце і наслідки яких для відповідного правозахисника вже не можуть бути змінені. Такі листи направляються, наприклад, у випадках, коли інформація доходить до Спеціального представника набагато пізніше здійсненого порушення прав людини. Наприклад, у разі вбивства правозахисника, ця проблема буде поставлена перед державою в листі, що містить відповідні «ствердження».

У листах обох видів Спеціальний представник пропонує відповідно уряду вжити всіх належних заходів для проведення розслідування і розгляду всіх обставин справи та повідомити про результати свого розслідування і вжиті заходи. Листи з твердженнями містять головним чином прохання до державних властей розслідувати обставини й притягти винних до кримінальної відповідальності. Листи, що надсилаються урядам, мають конфіденційний характер і залишаються такими до кінця звітного року, коли Спеціальний представник подає Комісії з прав людини щорічну доповідь про листування з урядами стосовно конкретних випадків.

Спеціальний представник постійно консультується із спеціальними доповідачами Організації Об'єднаних Націй, чії мандати стосуються конкретного випадку, і часто надсилає разом із цими власниками мандатів спільні листи з висловленням стурбованості.

У додатку II до цієї публікації наводяться керівні принципи щодо характеру інформації, яка необхідна Спеціальному представникові, з тим щоб мати нагоду вжити заходів з того або іншого випадку, і про порядок подання такої інформації.

е) Відвідування країн

Мандат Спеціального представника припускає здійснення офіційного відвідування держав. Деякі держави ввели постійні запрошення, в інших же випадках Спеціальний представник письмово звертається до відповідного уряду з проханням направити йому запрошення. Такі відвідування дають можливість детально ознайомитися з роллю і становищем правозахисників у відповідній країні, виявити конкретні проблеми і сформулювати рекомендації для їх вирішення. Характер мандата вимагає від Спеціального представника критичного підходу до становища правозахисників у тій або іншій країні. Проте мета цього процесу полягає в тому, щоб забезпечити незалежну й неупереджену оцінку, яка була б корисною для всіх сторін з погляду примноження внеску правозахисників у дотримання прав людини та їхнього захисту.

Відвідування країни звичайно тривають п'ять-десять днів, упродовж яких Спеціальний представник проводить, зокрема, зустрічі з главою держави і уряду, відповідними членами уряду, незалежними правозахисними організаціями, установами Організації Об'єднаних Націй, засобами масової інформації і самими правозахисниками.

Під час такого відвідування обговорюються, зокрема, такі питання: порушення, вчинені щодо правозахисників; надійність «навколишнього середовища», в якій правозахисники ведуть свою правозахисну роботу, зокрема свобода асоціації і вираження думок, доступ до фінансових коштів і підтримка правозахисників, забезпечувана внутрішнім законодавством; зусилля, що робляться властями для захисту правозахисників від порушень.

Через декілька місяців після кожного відвідування Спеціальний представник готує про нього звіт, у якому відзначає, серед іншого, основні проблеми та рекомендації для вжиття заходів. Потім Спеціальний представник офіційно представляє звіт на черговій сесії Комісії з прав людини.

ф) Практикуми і конференції

Щорічно Спеціальний представник присутній на низці заходів, включаючи практикуми і конференції, центральною темою яких є правозахисники або ширші теми, що стосуються правозахисників, такі, як демократизація. Ці заходи можуть проводитися державами, Організацією Об'єднаних Націй, академічними інститутами, неурядовими організаціями або іншими суб'єктами.

г) Стратегії

Спеціальний представник може вказувати теми, які, на загальну думку, роблять вирішальний вплив на роль і становище правозахисників у всьому світі, і домагаються підтримки правозахисників за допомогою вживання заходів саме в тих сферах. До числа таких тем належать, наприклад, процеси демократизації, обов'язки місцевої влади та дія законодавства у сфері створення безпеки або боротьби з тероризмом на становище правозахисників. Один із постійних стратегічних напрямків підтримки правозахисників полягає у створенні й зміцненні призначених для них регіональних мереж захисту.

h) Доповіді

У щорічних доповідях з прав людини Спеціального представника Комісії, що передбачаються мандатом, і Генеральної Асамблеї міститься перелік проведених за рік заходів, висловлюються основні тенденції та проблеми, виявлені протягом року, а також пропонуються рекомендації для вирішення цих проблем. У деяких доповідях висвітлюються основні теми, що викликають занепокоєння, наприклад, вплив законодавства у сфері створення безпеки на правозахисників і їхню роботу. Доповіді є дуже корисним індикатором проблем, з якими стикаються правозахисники в конкретних країнах і регіонах, а також конкретних тем, що викликають загальну заклопотаність. Рекомендації, що містяться в кожній доповіді, створюють основу для вживання заходів державами, установами Організації Об'єднаних Націй, самими правозахисниками, приватним сектором і цілим рядом інших суб'єктів. З доповідями Спеціального представника можна ознайомитися на вебсайті Управління Верховного комісара Організації Об'єднаних Націй з прав людини (www.ohchr.org).

Мета всіх вищезазначених видів діяльності полягає в тому, щоб сприяти захисту правозахисників і здійсненню Декларації.

3. Організація матеріально-технічного забезпечення та забезпечення ресурсами – роль УВКПЛ

Як і спеціальні доповідачі Організації Об'єднаних Націй⁶, Спеціальний представник має у своєму розпорядженні тільки обмежені ресурси. Тому виникає потреба у відповідній адаптації стратегій і діяльності.

У процесі виконання свого мандата Спеціальний представник користується значною підтримкою з боку Управління Верховного комісара Організації Об'єднаних Націй з прав людини, зокрема в особі одного або декількох відповідних «оперативних співробітників»⁷. Це – штатні співробітники УВКПЛ, які знаходяться в Женеві й відповідають за управління під керівництвом власників мандатів повсякденною діяльністю тематичних мандатів, установлених Комісією з прав людини. Так, оперативні співробітники УВКПЛ регулярно отримують інформацію про передбачувані порушення стосовно правозахисників, які вони аналізують і доводять до відома Спеціального представника. Вони допомагають Спеціальному представникові в складанні доповідей, а також в організації й проведенні відвідування країн. Повсякденні зовнішні контакти в межах мандата з посольствами, неурядовими організаціями і співробітниками Організації Об'єднаних Націй, як правило, підтримуються через оперативних співробітників. Адміністративні служби УВКПЛ надають підтримку в організації і фінансуванні поїздок та інших заходів.

З бюджету Організації Об'єднаних Націй Спеціальному представникові виділяється невеликий обсяг коштів для покриття дорожніх витрат, пов'язаних з організацією приблизно двох офіційних поїздок у різні країни на рік, присутністю на сесіях Комісії з прав людини і Генеральної Асамблеї та участю в консультаціях, що проводяться в Женеві. В окремих випадках установи Організації Об'єднаних Націй і НУО виділяють додаткові кошти на проведення робочих нарад, публікацію досліджень та іншої загальної діяльності, пов'язаної з мандатом.

Інформація про порядок і умови встановлення контактів із Спеціальним представником міститься в додатку II до цієї публікації «Права людини: виклад фактів», де висловлюються керівні принципи подання повідомлень про передбачувані порушення стосовно правозахисників.

⁶ Див. публікацію «Права людини: виклад фактів» № 27, що містить додаткову інформацію про спеціальних доповідачів Організації Об'єднаних Націй.

⁷ Залежно від наявності засобів для надання підтримки Спеціальному представникові можуть бути виділені декілька співробітників.

IV. ЯКИМ ЧИНОМ ПІДТРИМУВАТИ І ЗАХИЩАТИ ПРАВОЗАХИСНИКІВ У ЇХНІЙ РОБОТІ?

Той факт, що права людини щодо правозахисників, як і раніше, піддаються найсерйознішим порушенням, свідчить про те, що потрібно значно більше зусиль для підтримки їхньої діяльності та захисту їх самих від згубних наслідків. У даному розділі пропонується низка заходів, які можуть бути прийняті для здійснення Декларації, а значить, і підтримки та захисту правозахисників на місцевому, національному, регіональному й міжнародному рівнях. Ці пропозиції адресовані державам, самим правозахисникам, громадянському суспільству, Організації Об'єднаних Націй і, в деяких аспектах, приватному сектору й іншим суб'єктам. Вони не вичерпують усіх можливих заходів, але забезпечують основу для конкретніших дій і стратегій, які можуть бути вироблені стосовно потреб кожного регіону й країни⁸. Ці різноманітні пропозиції охоплюють:

- ✓ законодавчу основу роботи правозахисників і їх захисту, включаючи права на свободу вираження думок і асоціації;
- ✓ практичний захист з боку закону і судів;
- ✓ доступ до професійної підготовки та інформації;
- ✓ роль національної і місцевої влади та Організації Об'єднаних Націй, а також вплив приватного сектора;
- ✓ моніторинг і поширення інформації про становище правозахисників за допомогою засобів масової інформації і неформальних мереж громадянського суспільства;
- ✓ захист і підтримку правозахисників за кордоном;
- ✓ обов'язки правозахисників і вимоги дотримання високих стандартів, що висуваються до них.

Важливо ще раз підкреслити, що підтримка і захист правозахисників допоможе також забезпечити дотримання стандартів у галузі прав людини. Захист правозахисників і підтримка їхньої роботи мають займати

⁸ Додаткові рекомендації стосовно дій можна знайти в доповіді Генерального секретаря, представленому Комісії з прав людини в 2000 році (E/CN.4/2000/95), і в доповідях Спеціального представника Генеральній Асамблеї (A/56/341, A/57/182 і A/58/380, додаток), а також Комісії з прав людини (E/CN.4/2001/94, E/CN.4.2002/106 і Add. 1 і 2 і E/CN.4/2003/104 і Add. 1-4). З цими і майбутніми доповідями Спеціального представника можна ознайомитися на вебсайті УВКПЛ (www.ohchr.org) через систему «Index».

центральне місце в правозахисних стратегіях держав, роботі Організації Об'єднаних Націй в цілому і діяльності відповідних неурядових організацій. Підтримка правозахисників має бути складовою частиною всієї міжнародної співпраці у сфері розвитку, демократизації та аналогічних процесів.

А. ДІЇ ДЕРЖАВ

До щорічних резолюцій Генеральної Асамблеї, що стосуються Декларації про правозахисників, починаючи з 1998 року, включаються заклики до всіх держав заохочувати і запроваджувати в життя Декларацію⁹. У щорічних резолюціях Комісії з прав людини, починаючи з 2000 року, містяться також зверненні до всіх держав заклики здійснювати Декларацію і співпрацювати зі Спеціальним представником¹⁰. Ці резолюції відображають політичну рішучість діяти, виражену окремими державами і міжнародним співтовариством. У нижченаведених пунктах формулюються пропозиції щодо конкретних дій держав.

1. Застосування Декларації про правозахисників

- ✓ **Відповідність внутрішнього законодавства Декларації:** важливо забезпечити відповідність внутрішнього законодавства положенням Декларації про правозахисників. Особливу увагу слід приділити тому, щоб не було законодавчих перешкод, які обмежують доступ правозахисників до отримання фінансових коштів, їх незалежність та їх права на свободу асоціації, зборів і вираження думок.
- ✓ **Декларація як національна правова норма:** ухвалення Декларації як юридично зобов'язуючої національної норми зміцнило б її потенціал як засіб підтримки прав людини і правозахисників. Її включення у внутрішнє законодавство держави сприяло б її застосуванню судовою владою і поваги її з боку державної влади.
- ✓ **Здійснення Декларації:** необхідно забезпечити здійснення положень Декларації, відстежування досягнутого прогресу і публікацію раз у два роки доповіді з викладом вжитих заходів і зазначенням тих аспектів, стосовно яких залишаються

⁹ Див., наприклад, резолюції Генеральної Асамблеї 56/163 від 19 грудня 2001 року і 57/209 від 18 грудня 2002 року.

¹⁰ Див. резолюції Комісії з прав людини 2000/61 від 26 квітня 2000 року, 2001/64 від 25 квітня 2001 року, 2002/70 від 25 квітня 2002 року; і 2003/64 від 24 квітня 2003 року.

проблеми. Необхідна розробка в консультації з громадянським суспільством і публікація плану дій здійснення Декларації.

- ▼ **Поширення відомостей про Декларацію та професійна підготовка у зв'язку з нею:** важливо популяризувати Декларацію через інформаційні та навчальні програми, призначені, наприклад, для самих правозахисників, державних посадових осіб, міжурядових організацій і засобів масової інформації.

2. Забезпечення захисту на практиці

- ▼ **Моніторинг:** необхідно створити надійний, незалежний і добре забезпечуваний ресурсами механізм, наприклад, національну комісію з прав людини, яка може отримувати інформацію від правозахисників щодо порушень, які привернули їхню увагу, або порушень, спрямованих особисто проти них. Слід підтримати створення регіонального механізму моніторингу прав людини, який може служити додатковим засобом контролю дотримання цих прав і захисту правозахисників.
- ▼ **Правосуддя і безкарність:** вимагається забезпечити, щоб правозахисники знаходилися під повним захистом правосуддя і щоб порушення стосовно них розслідувалися своєчасно і в повному обсязі, причому вживалися б заходи для відшкодування шкоди.
- ▼ **Роль місцевих органів влади:** важливо підсилити роль і обов'язки органів місцевого самоврядування стосовно підтримки і захисту правозахисників. Здійснення Декларації має проводитися як на місцевому, так і на національному рівнях. Процеси децентралізації державної влади мають ґрунтуватися на визнанні того, що відповідальність за захист прав людини є частиною прерогатив місцевого, а також загальнодержавного управління. Посадові особи органів місцевого самоврядування повинні мати нагоду пройти підготовку за програмами освіти в галузі прав людини, а власті в центрі мають підтримувати і заохочувати їхню роботу щодо забезпечення дотримання стандартів у галузі прав людини. Місцевим властям можна запропонувати надавати інформацію для включення в національну доповідь про здійснення Декларації.
- ▼ **Співпраця із Спеціальним представником:** слід направити Спеціальному представникові з питання про правозахисників, а також іншим, хто має спеціальні мандати, створені Комісією з прав людини, постійне запрошення відвідувати країну. Важливо оперативно відповідати на повідомлення

про випадки, яких торкнувся Спеціальний представник, забезпечувати належне врахування рекомендацій, що містяться в доповідях Спеціального представника.

3. Дії окремих державних структур

- ✓ **Законодавчий орган** може розробити програму, що передбачає підтримку Декларації про правозахисників, надати особливу увагу тому, щоб законодавство, наприклад, у сфері створення безпеки, не використовувалося для обмеження роботи правозахисників, створити парламентський комітет із спостереження за становищем правозахисників і сприяти тому, щоб окремі парламентарі «взяли під свій захист» правозахисників, яким погрожують, і публічно виступали на їхній захист. Цю ініціативу можна поширити на правозахисників як даної держави, так і інших країн.
- ✓ **Канцелярія глави держави та/або уряду** може створити координаційний центр для правозахисників, з тим щоб усі урядові відомства в своїх відповідних сферах компетенції позитивно сприймали і підтримували роботу правозахисників.
- ✓ **Міністерство закордонних справ** могло б забезпечити, щоб порушені правозахисниками інших країн питання знаходили віддзеркалення в зовнішній політиці уряду і його діях у сфері міжнародної торгівлі; крім того, воно могло б надавати підтримку правозахисникам, які переховуються від переслідування в інших країнах, шляхом сприяння їхньому в'їзду в дану державу і надання права на тимчасове проживання. У деяких країнах уряди організують офіційні програми на користь правозахисників і доручають своїм посольствам надавати правозахисникам особливу підтримку.
- ✓ **Міністерство внутрішніх справ** могло б забезпечити, щоб усі посадові особи сил внутрішньої безпеки, включаючи поліцію, пройшли курс підготовки у галузі прав людини і підтримували правозахисників, а також дотримувались прав і зобов'язань, визначених у Декларації.

В. ДІЇ НЕДЕРЖАВНИХ СУБ'ЄКТІВ, ВКЛЮЧАЮЧИ ГРОМАДЯНСЬКЕ СУСПІЛЬСТВО І ПРИВАТНИЙ СЕКТОР

- ✓ **Засоби масової інформації** можуть виконувати дуже важливу роль у забезпеченні підтримки правозахисників за

допомогою поширення інформації про Декларацію і повідомлення про порушення стосовно правозахисників та мобілізації громадськості на підтримку роботи правозахисників. Організації ЗМІ та інші неурядові організації могли б виступити з ініціативами посилити роль ЗМІ стосовно цього, що передбачає навчання з тематики прав людини або забезпечення засобам масової інформації ширшого і регулярнішого доступу до інформації про проблеми у галузі прав людини. ЗМІ могли б докласти особливих зусиль, щоб зірвати будь-які спроби обмовити правозахисників, наприклад, шляхом оперативного спростування заяв, у яких правозахисників несправедливо обвинувачують в належності до терористів, кримінальних злочинців або противників держави.

- ▼ **Транснаціональним корпораціям** слід уважно підходити до питань, які правозахисники законно порушують перед ними. Корпораціям слід, зокрема, проявляти велику обережність, з тим щоб не звертатися з проханнями і не заохочувати, явно або неявно, придушення державними властями критики правозахисниками дій транснаціональних корпорацій. Ці корпорації могли б також висловлювати властям свою стурбованість порушеннями прав правозахисників, наприклад, при проведенні переговорів про трудові та інші угоди з державою.
- ▼ При розробці свого підходу до правозахисників транснаціональні корпорації та інші суб'єкти приватного сектора могли б спиратися на положення Декларації про правозахисників і на принципи «Глобального договору» Організації Об'єднаних Націй*.
- ▼ **Мережі підтримки:** громадянське суспільство в цілому могло б створити неформальні моніторингові мережі для забезпечення оперативного поширення інформації серед великої групи осіб в тих випадках, коли правозахисник піддається загрози порушення його прав. Такий моніторинг міг би виконувати потужну захисну роль, допомагаючи попереджати порушення. Мережі слід створювати на місцевому, національному й регіональному рівнях. Слід також встановлювати зв'язки з відповідними міжнародними механізмами, такими, як міжнародні неурядові правозахисні організації.

* Див. www.unglobalcompact.org

С. ДІЇ ДЕПАРТАМЕНТІВ, ВІДДІЛІВ І ПРОГРАМ ОРГАНІЗАЦІЇ ОБ'ЄДНАНИХ НАЦІЙ

У резолюціях Генеральної Асамблеї, які приймаються щорічно і стосуються Декларації про правозахисників, міститься звернене до всіх відповідних установ і організацій Організації Об'єднаних Націй прохання надавати в межах своїх мандатів всіляку допомогу і підтримку Спеціальному представникові з питань про правозахисників. Крім того, у ряді ініціатив Організації Об'єднаних Націй, таких, як підтримка Генеральним секретарем врахування прав людини при розробці в Організації програм у сфері розвитку, процес реформування діяльності Організації Об'єднаних Націй і кампанія за досягнення цілей Декларації тисячоліття, узгоджених державами на Саміті тисячоліття в 2000 році, пропонується всіляко заохочувати і в деяких випадках конкретно забезпечувати активну участь Організації Об'єднаних Націй в здійсненні стандартів у галузі прав людини. Існує міцний зв'язок між роллю і цілями правозахисників та роллю і цілями груп Організації Об'єднаних Націй за країнами. Так, у своїй доповіді Комісії з прав людини в 2003 році Спеціальний представник вказала, що багато співробітників Організації Об'єднаних Націй самі є правозахисниками і що правозахисники нерідко є важливими партнерами Організації Об'єднаних Націй на рівні країни¹¹. Таким чином, підтримка системою Організації Об'єднаних Націй в цілому, і особливо групами Організації Об'єднаних Націй за країнами, Декларації про правозахисників є підтримкою фундаментальних цілей Організації.

1. На рівні країни

Групам Організації Об'єднаних Націй за країнами слід брати активну участь у здійсненні Декларації і в межах своїх мандатів надавати підтримку правозахисникам. Конкретні дії можуть включати:

- ✓ **пропаганду Декларації**, її поширення і переклад на місцеві мови, а також включення її положень в національне законодавство;
- ✓ **організацію приватних зустрічей** між керівниками відділень Організації Об'єднаних Націй в країнах і правозахисниками, які працюють у даній країні (включаючи тих, хто пра-

¹¹ E/CN.4/2003/104, пункти 5 і 54.

цює в організаціях громадянського суспільства і державних інституціях), у ході яких правозахисники можуть порушувати питання дотримання прав людини, що цікавлять їх, і висловлювати рекомендації з урахуванням мандатів відповідних установ, програм або відділень Організації Об'єднаних Націй;

- ✓ **врахування правозахисних проблем**, що мають значення для дій Організації Об'єднаних Націй стосовно конкретної країни і порушення цих проблем перед відповідними державними властями;
- ✓ **забезпечення правозахисникам**, які працюють з неурядовими організаціями, що виконують визнану правозахисну роль, можливості використовувати структури Організації Об'єднаних Націй, наприклад, який-небудь центр конференцій, для реалізації навчальних програм у галузі прав людини або проведення схожих практичних заходів;
- ✓ **врахування відповідних рекомендацій** Спеціального представника з питання про правозахисників і спеціальних доповідачів Організації Об'єднаних Націй.

До числа офіційних осіб груп Організації Об'єднаних Націй за країнами, чия робота може безпосередньо стосуватися правозахисників (залежно від країни і відділення), входять:

- ✓ резидент-представник або резидент-координатор Організації Об'єднаних Націй;
- ✓ керівники різних відділень і програм Організації Об'єднаних Націй, включаючи МОП, УВКПЛ, ЮНЕЙДС, ПРООН, ЮНЕСКО, УВКБ, ЮНІСЕФ, ЮНІФЕМ, СПП і ВООЗ;
- ✓ координатори програм, співробітники з питань захисту і співробітники з прав людини (зокрема в УВКБ, ЮНІСЕФ, УВКПЛ і МОП);
- ✓ персонал, що відповідає за зв'язок з громадянським суспільством;
- ✓ персонал, що займається питаннями ефективного управління;
- ✓ персонал, що займається питаннями проведення навчальних та інформаційних кампаній.

2. На регіональному і міжнародному рівнях

На регіональному і міжнародному рівнях система Організації Об'єднаних Націй може надавати правозахисникам надзвичайно важливу підтримку. Конкретні дії можуть передбачати:

-
- ✓ **включення** в регіональні і міжнародні програми підготовки кадрів проблематики правозахисників і вивчення самої Декларації;
 - ✓ **аналіз** ролі правозахисників у підтримці здійснення мандата конкретної установи або програми Організації Об'єднаних Націй і виявлення проблем, що обмежують підтримку правозахисниками даного мандата;
 - ✓ **включення** в документи, що формулюють політику, положень про підтримку відповідних правозахисників;
 - ✓ **підтримка контактів** з регіональними організаціями і мережами правозахисників, які займаються правозахисними проблемами, що стосуються мандата тих або інших установ і програм Організації Об'єднаних Націй. Забезпечення обізнаності щодо будь-яких потреб у справі захисту правозахисників, які можуть виникнути у них, а також виступ на їхню підтримку;
 - ✓ **отримання й аналіз доповідей та рекомендацій** Спеціального представника з питання про правозахисників і направлення їх відповідним відділенням за країнами.

Д. ДІЇ ПРАВОЗАХИСНИКІВ

Як уже зазначалося раніше в даній публікації «Права людини: виклад фактів», правозахисники працюють у державних установах, в організаціях громадянського суспільства, у приватному секторі та в різних інших структурах. З урахуванням цього попередні розділи А – С адресуються самим правозахисникам, а також широким категоріям державних, недержавних і міжурядових суб'єктів. У цьому завершальному розділі наводяться деякі додаткові пропозиції, що стосуються дій правозахисників як групи. В зв'язку з цим необхідно ставити наступні цілі:

1. Якість роботи

- ✓ Забезпечення і підтримка безсторонності і відкритості.
- ✓ Встановлення професійних практичних процедур повідомлення про порушення прав людини.
- ✓ Завоювання довіри за допомогою точного інформування.
- ✓ Допомога в забезпеченні того, щоб інші правозахисні організації також підтримували високі стандарти.
- ✓ Залежно від того, наскільки умови і національне законодавство відображають положення Декларації про правозахисників та інші міжнародні документи у галузі прав людини – за-

безпечення дотримання правозахисниками законодавства і правил, що стосуються, наприклад, реєстрації неурядових організацій.

2. Навчальна робота

- ✓ Організація регулярних навчальних практикумів із правозахисної проблематики для самих себе і ваших колег, а також для інших, наприклад, поліції, журналістів, учителів і представників широкої громадськості. Навчання правозахисників має передбачати підготовку підвищення професіоналізму їхньої роботи, а також стосовно відповідних заходів безпеки.
- ✓ Подібні заходи можуть послужити додатковим стимулом для привернення уваги до правозахисних проблем і роботи правозахисників.

3. Мережі і канали зв'язку

- ✓ Створення мереж підтримки з числа правозахисників, а також інших ключових учасників, таких, як ЗМІ, церква, громадянське суспільство в цілому та відповідні кола приватного сектора. Мережі мають особливо важливе значення на місцевому, національному і регіональному рівнях, але вони також корисні й на міжнародному рівні.
- ✓ Мережі можна використовувати для моніторингу особистої безпеки правозахисників, оперативного поширення інформації про того або іншого правозахисника, який стикається з небезпекою, а також забезпечення зростання правозахисних кіл та охоплення ними повного спектра прав людини. При використуванні мереж для передачі інформації про порушення прав людини взагалі правозахисникам слід знайти собі ключових партнерів і забезпечити їх інформацією в найзручнішій для використання формі.
- ✓ Ці канали зв'язку могли б охоплювати і стратегію поширення інформації серед громадськості.

4. Аналіз

- ✓ Чітке формулювання основних проблем, з якими стикаються правозахисники в конкретних державах, і підготовка реко-

мендацій для відповідних властей про шляхи вирішення цих проблем.

5. Сприяння вдосконаленню захисту прав людини державою

- ✓ Підтримка призначення посадових осіб, які мають правозахисну підготовку, на такі ключові посади, як міністр юстиції, головні судді, прокурори, начальники поліції і т.п.
- ✓ Сприяння створенню державних і незалежних інститутів, які здійснюватимуть і захищатимуть стандарти в галузі прав людини.
- ✓ Заохочення державних властей до розслідування порушень прав людини і настійні заклики до безкомпромісної боротьби з безкарністю.

6. Стратегії захисту

- ✓ Розробка стратегії і процедури оперативного захисту правозахисників, які стикаються із погрозами. Така стратегія має включати критерії визначення того, наскільки виправдане в умовах даної небезпеки направлення інформації в регіональні й міжнародні мережі захисту, і, якщо це визнано доцільним, необхідно виявляти велику обережність, з тим щоб підготувати точну і повну інформацію.
- ✓ Розробка стратегії захисту має передбачати направлення інформації про випадки порушень Спеціальному представникові з питань про правозахисників. У додатку II до даної публікації «Права людини: виклад фактів» наводиться інформація про те, як це можна зробити.

7. Застосування Декларації про правозахисників

- ✓ Будь-яка стратегія стосовно правозахисників має включати положення про можливо максимальну ефективність застосування Декларації.
- ✓ Декларацію можна поширювати, вона може бути предметом навчальних заходів, і правозахисники можуть виступати за включення її в національне законодавство або в план дій щодо її здійснення, підготовлений з урахуванням місцевих умов.

ДОДАТКИ

ДОДАТОК I

ДЕКЛАРАЦІЯ ПРО ПРАВО І ОБОВ'ЯЗОК ОКРЕМИХ ОСІБ, ГРУП І ОРГАНІВ СУСПІЛЬСТВА ЗАОХОЧУВАТИ І ЗАХИЩАТИ ЗАГАЛЬНОВИЗНАНІ ПРАВА ЛЮДИНИ ТА ОСНОВОПОЛОЖНІ СВОБОДИ

**Прийнята резолюцією 53/114 Генеральної Асамблеї
від 9 грудня 1998 року**

Генеральна Асамблея,

підтверджуючи важливе значення дотримання цілей і принципів Статуту Організації Об'єднаних Націй для заохочення і захисту всіх прав людини та основоположних свобод усіх осіб у всіх країнах світу,

підтверджуючи також важливе значення Загальної декларації прав людини і Міжнародних пактів про права людини як основних елементів міжнародних зусиль у сприянні загальної поваги і дотриманні прав людини та основоположних свобод і важливе значення інших документів з прав людини, ухвалених у межах системи Організації Об'єднаних Націй, а також на регіональному рівні,

підкреслюючи, що всі члени міжнародного співтовариства повинні, спільно й окремо, виконувати своє урочисте зобов'язання щодо заохочення і сприяння повазі прав людини та основоположних свобод для всіх без будь-якої відмінності, зокрема за ознакою раси, кольору шкіри, статі, мови, релігії, політичних або інших переконань, національного чи соціального походження, майнового, станового або іншого становища, і підтверджуючи особливе значення забезпечення міжнародної співпраці для виконання цього зобов'язання відповідно до Статуту,

визначаючи важливу роль міжнародної співпраці і цінну роботу окремих осіб, груп і асоціацій у сприянні ефективному усуненню всіх порушень прав людини та основоположних свобод народів і окремих осіб, зокрема масових, грубих або систематичних порушень, таких, як порушення, що є результатом апартеїду, всіх форм расової дискримінації, колоніалізму, іноземного панування або окупації, агресії або загроз національному суверенітету, національній єдності чи територіальній цілісності, а також за результатом відмови визнати право народів на самовизначення і право

кожного народу на здійснення повного суверенітету над своїми багатствами і природними ресурсами,

визнаючи взаємозв'язок між міжнародним миром та безпекою і здійсненням прав людини та основоположних свобод і усвідомлюючи, що відсутність міжнародного миру і безпеки не є виправданням їх недотримання,

знов заявляючи, що всі права людини та основоположні свободи є універсальними, неподільними, взаємозалежними і взаємопов'язаними й повинні заохочуватися та здійснюватися на справедливій і рівноправній основі без шкоди для здійснення кожного з цих прав і свобод,

підкреслюючи, що основна відповідальність і обов'язок заохочувати й захищати права людини та основоположні свободи лежить на державі,

визнаючи право і обов'язок окремих осіб, груп і асоціацій заохочувати повагу до прав людини та основоположних свобод і сприяти обізнаності про них на національному й міжнародному рівнях,

заявляє:

Стаття 1

Кожна людина має право, індивідуально і разом з іншими, заохочувати й прагнути захищати і здійснювати права людини та основоположні свободи на національному й міжнародному рівнях.

Стаття 2

1. Кожна держава несе основну відповідальність і обов'язок захищати, заохочувати і здійснювати всі права людини та основоположні свободи, зокрема шляхом вживання таких заходів, які можуть бути потрібними для створення всіх необхідних умов у соціальній, економічній і політичній, а також в інших сферах, і правових гарантій, необхідних для забезпечення того, щоб усі особи під її юрисдикцією, індивідуально і разом з іншими, могли користуватися всіма цими правами та свободами на практиці.

2. Кожна держава вживає таких законодавчих, адміністративних та інших заходів, які можуть бути необхідними для забезпечення ефективних гарантій прав і свобод, згаданих у цій Декларації.

Стаття 3

Внутрішнє законодавство, що узгоджується із Статутом Організації Об'єднаних Націй та іншими міжнародними зобов'язаннями держави в галузі прав людини та основоположних свобод, створює юридичні рамки, в яких мають здійснюватися і забезпечуватися права людини та основоположні свободи і в яких має проводитися вся згадана в цій Декларації діяльність щодо заохочення, захисту й ефективної реалізації цих прав та свобод.

Стаття 4

Ніщо в цій Декларації не може тлумачитися як таке, що завдає шкоди або суперечить цілям і принципам Статуту Організації Об'єднаних Націй або таке, що обмежує чи применшує положення Загальної декларації прав людини, Міжнародних пактів про права людини й інших міжнародних договорів та зобов'язань, застосовних у цій сфері.

Стаття 5

З метою заохочення і захисту прав людини та основоположних свобод кожна людина має право, індивідуально і разом з іншими, на національному й міжнародному рівнях:

- а) проводити мирні зустрічі або збори;
- б) створювати неурядові організації, асоціації або групи, вступати в них і брати участь в їх діяльності;
- с) підтримувати зв'язок з неурядовими або міжурядовими організаціями.

Стаття 6

Кожна людина, індивідуально і разом з іншими, має право:

- а) знати, шукати, добувати, отримувати і мати у своєму розпорядженні інформацію про всі права людини та основоположні свободи, включаючи доступ до інформації про те, яким чином забезпечуються ці права і свободи у внутрішньому законодавстві, у судовій або адміністративній системах;
- б) як передбачається в міжнародних документах з прав людини й інших застосовних міжнародних документах, вільно публікувати, передавати або поширювати серед інших думки, інформацію і знання про всі права людини та основоположні свободи;
- с) вивчати, обговорювати, складати і мати думки щодо дотримання всіх прав людини та основоположних свобод як у законодавстві, так і на практиці, і привертати увагу громадськості до цих питань, використовуючи ці та інші відповідні засоби.

Стаття 7

Кожна людина має право, індивідуально і разом з іншими, розвивати й обговорювати нові ідеї та принципи, що стосуються прав людини, і домагатися їх визнання.

Стаття 8

1. Кожна людина має право, індивідуально і разом з іншими, мати реальний доступ на недискримінаційній основі до участі в управлінні своєю країною і веденні державних справ.

2. Це включає, зокрема, право, індивідуально і разом з іншими, подавати до урядових органів і установ, а також в організації, що займаються веденням державних справ, критичні зауваження та пропозиції щодо поліпшення їх діяльності й привертати увагу до будь-якого аспекту їхньої роботи, який може утруднювати або стримувати заохочення, захист і здійснення прав людини та основоположних свобод.

Стаття 9

1. При здійсненні прав людини та основоположних свобод, включаючи заохочення і захист прав людини, згаданих у цій Декларації, кожна людина, індивідуально і разом з іншими, має право користуватися ефективними засобами правового захисту і бути під захистом у разі порушення цих прав.

2. З цієї метою кожна людина, чії права або свободи ймовірно порушені, має право особисто або через посередництво законно уповноваженого представника направити скаргу в незалежний, неупереджений і компетентний судовий або інший орган, створений на підставі закону, розраховувати на його своєчасний розгляд цим органом у ході публічного розгляду й отримати від такого органу, відповідно до закону, рішення, що передбачає заходи для виправлення становища, включаючи будь-яку належну компенсацію в разі порушення прав або свобод цієї особи, а також право на примусове виконання цього рішення чи ухвали без невинуватої затримки.

3. З цієї ж метою кожна людина, індивідуально й разом з іншими, має, зокрема, право:

а) у зв'язку з порушеннями прав людини та основоположних свобод у результаті політики та дій окремих посадових осіб і державних органів подавати скарги або інші відповідні звернення до компетентних національних судових, адміністративних чи законодавчих органів або до будь-якого іншого компетентного органу, передбаченого правовою системою держави, які повинні винести свою ухвалу за даною скаргою без невинуватої затримки;

б) бути присутньою на відкритих слуханнях, розглядах і судових процесах з метою сформулювати свою думку про їхню відповідність

національному законодавству і застосовним міжнародним зобов'язанням;

с) пропонувати і надавати кваліфіковану в професійному сенсі правову допомогу або інші відповідні консультації і допомогу в справі захисту прав людини та основоположних свобод.

4. З цією ж метою і відповідно до застосовних міжнародних документів і процедур кожна людина має право, індивідуально і разом з іншими, на безперешкодний доступ до міжнародних органів, що мають загальну або спеціальну компетенцію отримувати і розглядати повідомлення з питань прав людини та основоположних свобод, а також підтримувати з ними зв'язок.

5. Держава проводить негайне й неупереджене розслідування або забезпечує проведення розслідування кожного разу, коли є розумні підстави вважати, що на будь-якій території, що знаходиться під її юрисдикцією, відбулося порушення прав людини та основоположних свобод.

Стаття 10

Ніхто не повинен брати участь, через дії або невиконання необхідної дії, у порушенні прав людини та основоположних свобод і ніхто не може піддаватися якому-небудь покаранню або переслідуванню за відмову від участі в цьому.

Стаття 11

Кожна людина, індивідуально і разом з іншими, має право на законній підставі займатися своїм родом діяльності або працювати за фахом. Кожен, хто за родом своєї професії може впливати на людську гідність, права людини та основоположні свободи інших осіб, має поважати ці права та свободи і дотримуватися відповідних національних і міжнародних стандартів поведінки або етики, які пов'язані з родом занять або фахом.

Стаття 12

1. Кожна людина має право, індивідуально і разом з іншими, брати участь у мирній діяльності, спрямованій проти порушень прав людини та основоположних свободи.

2. Держава вживає всіх необхідних заходів з метою забезпечити захист за допомогою компетентних органів будь-якої людини, індивідуально і разом з іншими, від будь-якого насильства, погроз, помсти, негативної дискримінації де-факто або де-юре, тиску або будь-якої іншої свавільної дії у зв'язку із законним здійсненням його або її прав, згаданих у цій Декларації.

3. У зв'язку з цим кожна людина, індивідуально і разом з іншими, має право знаходитися під ефективним захистом національного законодавства у разі вживання у відповідь заходів або виступів з використанням мирних засобів проти поставлених за вину державі діяльності або дій, включаючи бездіяльність, результатом яких є порушення прав людини та основоположних свобод, а також проти актів насильства, що вчиняються групами або окремими особами і які зачіпають здійснення прав людини та основоположних свобод.

Стаття 13

Кожен має право, індивідуально і разом з іншими, запрошувати, отримувати і використовувати ресурси спеціально для цілей заохочення і захисту прав людини та основоположних свобод мирними засобами відповідно до статті 3 цієї Декларації.

Стаття 14

1. Держава є відповідальною за ухвалення законодавчих, судових, адміністративних або інших належних заходів з метою сприяння розумінню всіма особами, які знаходяться під її юрисдикцією, своїх громадянських, політичних, економічних, соціальних і культурних прав.

2. Такі заходи включають, зокрема:

а) публікацію і широке розповсюдження національних законів і положень, а також основних застосовних міжнародних документів з прав людини;

б) повний і рівний доступ до міжнародних документів у галузі прав людини, включаючи періодичні доповіді держави органам, встановленим на підставі міжнародних договорів про права людини, учасником яких вона є, а також короткі звіти про обговорення та офіційні доповіді цих органів.

3. Держава забезпечує і підтримує, коли це необхідно, створення і розвиток нових незалежних національних установ з питань заохочення і захисту прав людини та основоположних свобод на всій території, що знаходиться під її юрисдикцією, таких, як омбудсмани, комісії з прав людини або будь-які інші форми національних установ.

Стаття 15

Держава є відповідальною за заохочення і сприяння викладанню прав людини та основоположних свобод на всіх рівнях освіти і за забезпечення включення всіма особами, відповідальними за підготовку юристів,

співробітників правоохоронних органів, військовослужбовців і державних службовців, у свої навчальні програми відповідних елементів викладання прав людини.

Стаття 16

Окремі особи, неурядові організації й відповідні установи виконують важливу роль у сприянні глибокому розумінню громадськістю питань, пов'язаних зі всіма правами людини та основоположними свободами, за допомогою такої діяльності, як освіта, професійна підготовка і дослідження в цих сферах з метою подальшого зміцнення, зокрема, взаєморозуміння, терпимості, миру і дружніх відносин між державами і між всіма расовими й релігійними групами, з урахуванням різних особливостей, характерних для суспільств і громад, у яких вони здійснюють свою діяльність.

Стаття 17

При здійсненні прав і свобод, згаданих у цій Декларації, кожна людина, діючи індивідуально або разом з іншими, зазнає тільки таких обмежень, які відповідають застосовним міжнародним зобов'язанням і які встановлені законом виключно з метою забезпечити належне визнання і повагу до прав та свобод інших осіб і задоволення справедливих вимог моральності, громадського порядку й загального добробуту в демократичному суспільстві.

Стаття 18

1. Кожна людина має обов'язки перед суспільством і в суспільстві, в якому тільки і можливий вільний та повний розвиток її особистості.

2. Окремим особам, групам, установам і неурядовим організаціям належить виконувати важливу роль і бути відповідальними у справі забезпечення демократії, заохочення прав людини та основоположних свобод і сприяння заохоченню й розвитку демократичних суспільств, інститутів і процесів.

3. Аналогічним чином, окремим особам, групам, установам і неурядовим організаціям належить також виконувати важливу роль і бути відповідальними у справі сприяння, у відповідних випадках, заохоченню прав кожної людини на такий соціальний і міжнародний порядок, при якому можуть бути повністю реалізовані права та свободи, закріплені в Загальній декларації прав людини і інших документах з прав людини.

Стаття 19

Ніщо в цій Декларації не може тлумачитися як таке, що означає, що яка-небудь особа, група чи орган суспільства або яка-небудь держава має право займатися якою-небудь діяльністю чи здійснювати які-небудь дії, спрямовані на ліквідацію прав та свобод, згаданих у цій Декларації.

Стаття 20

Ніщо в цій Декларації не може також тлумачитися як таке, що дозволяє державам підтримувати і заохочувати діяльність окремих осіб, груп осіб, установ або неурядових організацій, яка суперечить положенням Статуту Організації Об'єднаних Націй.

ДОДАТОК ІІ

КЕРІВНІ ПРИНЦИПИ ПОДАННЯ СКАРГ ПРО ПОРУШЕННЯ ДЕКЛАРАЦІЇ ПРО ПРАВОЗАХИСНИКІВ СПЕЦІАЛЬНОМУ ПРЕДСТАВНИКОВІ

Відбір відповідної інформації – її чіткий виклад

- ✓ Перед направленням скарги упевніться, що до вашого подання включені всі деталі, перераховані в пунктах 1-7 колонки А (Основна інформація). У випадках, що вимагають граничної терміновості, можливе подання скарги без деяких із зазначених деталей, проте їх відсутність утруднить розгляд питання.
- ✓ Якщо у вас є додаткова інформація, вона може виявитися корисною. Приклади корисної додаткової інформації наводяться в колонці В (Корисна інформація). Ці подробиці не відносяться до числа основних, але в деяких випадках вони можуть мати важливе значення.
- ✓ Інформація може бути направлена в анкетній формі (як у колонці А) або вона може бути направлена листом. У колонці С наводиться приклад інформації за скаргою і те, як її можна оформити листом. Перелік необхідних подробиць і чіткий їх виклад полегшують оперативне реагування.

Конфіденційність

- ✓ При будь-якому контакті між Спеціальним представником і державними властями завжди вказуються відомості про особу жертви. Спеціальний представник не може втрутитися, не розкриваючи даних про особу жертви. Якщо жертва є неповнолітньою особою (менше 18 років), Спеціальний представник указує прізвище при встановленні контакту з державою, проте не називає її в подальших відкритих доповідях. Джерело наданої інформації або жертва також можуть просити не включати прізвище жертви у відкриті доповіді.
- ✓ Відомості про джерело інформації про передбачуване порушення завжди є конфіденційними, якщо тільки джерело не

погоджується їх розкрити. При представленні інформації можна вказати, чи є які-небудь інші подробиці, які, на вашу думку, повинні залишатися конфіденційними.

Окремі подробиці, що стосуються встановлення контакту при направленні подання і подальшого листування

- ✓ Персонал Спеціального представника підтвердить отримання подання, якщо воно супроводжується таким проханням. Для додаткового обговорення в контакт із співробітниками можна вступити в будь-який час.
- ✓ Адреса електронної пошти: urgent-action@ohchr.org. На тексті повідомлення електронною поштою має бути вказано, що він належить до мандата про правозахисників.
- ✓ Факс: +41 22 917 9006 (Geneva, Switzerland)
- ✓ Телефон: +41 22 917 1234. Це номер комутатора Відділення Організації Об'єднаних Націй в Женеві, Швейцарія. Той, хто телефонує, має сказати, що хоче поговорити із співробітниками Управління Верховного комісара Організації Об'єднаних Націй з прав людини, які займаються спеціальними процедурами Комісії з прав людини, і конкретно з персоналом, який надає підтримку мандату Спеціального представника з питання про правозахисників.

А	В	С
Основна інформація	Корисна інформація	Приклад листа Спеціальному представникові
1. Прізвище передбачуваних(ої) жертв(и) Вкажіть ім'я і прізвище та перевірте правильність написання. Жертвами можуть бути окремі особи, групи осіб або організації	Якщо жертва є окремою особою, вкажіть відомості про стать, вік, національність і професію. Якщо жертва є окремою особою або організацією, вкажіть контактні відомості. Контактні відомості розглядаються як конфіденційні.	Пані Аабб Ддее, адвокат, проживає в [назва міста/населеного пункту і країни].

<p>2. Статус жертви як правозахисника Яким видом правозахисної діяльності займається жертва (особа (и) організація)?</p>	<p>Якщо це доцільно, вкажіть також місто і країну, де жертва (особа(и), організація) виконують свою правозахисну роботу.</p>	<p>Аабб Ддее займається юридичним супроводом справ про захист права на достатнє житло на користь етнічних меншин. Вона також є членом Національної комісії з прав людини.</p>
<p>3. Передбачуване(і) порушення, скоєне (і) щодо жертви Що трапилося? У якому місці? Коли? Яке нинішнє становище?</p>	<p>Якщо первинне порушення призвело до ряду інших діянь, опишіть їх у хронологічному порядку. Наприклад, якщо спочатку стурбованість викликав арешт правозахисника, слід навести відповідні подробиці. Проте якщо він згодом був узятий під варту, то додаткова корисна інформація включала б відомості: про місце утримання під вартою; чи має дана особа доступ до адвоката; умови утримання під вартою; звинувачення; і т.п.</p>	<p>Аабб Ддее отримала анонімну погрозу. За нашою інформацією, [день/місяць/ рік] пані Аабб Ддее одержала лист у своєму офісі в [назва міста/населеного пункту]. Лист був адресований їй і містив тільки слово «Бережися!» Крім того, наступного дня за пані Аабб Ддее, коли вона їхала на машині з роботи додому, на близькій відстані за нею слідувала біла автомашина з двома чоловіками.</p>
<p>4. Особи, відповідальні за порушення Наведіть будь-яку наявну інформацію про те, хто ймовірно зробив порушення: наприклад, двоє чоловіків (у форменому одязі?); звання, установа або інші відомості чи посада.</p>	<p>Свідки Чи були свідки передбачуваного порушення? Чи були інші жертви?</p>	<p>Аабб Ддее не могла встановити ні особи цих двох чоловіків, що переслідували її, ні номер їхнього автомобіля. Подруга пані Аабб Ддее, яка сиділа поруч в автомобілі, також бачила автомобіль, який переслідував їх.</p>

<p>5. Заходи, вжиті власт- тями</p> <p>Чи було повідомлено про дану подію відповідним властям?</p> <p>Які заходи були вжиті?</p>	<p>Кроки, зроблені жерт- вою або правозахисни- ми організаціями</p> <p>Чи стало передбачуване порушення надбанням гласності?</p> <p>Чи направлялась інфор- мація іншим правозахи- сним групам?</p>	<p>Аабб Ддее повідомила про обидві події в місце- ву поліцейську дільницю [назва/адреса дільниці] у ті ж дні, коли вони ста- лися. Поліція почала роз- слідування. Пані Аабб Ддее також повідомила про інциденти в місцеву газету [назва].</p>
<p>6. Зв'язок між порушен- ням і правозахисною роботою</p> <p>Чому ви вважаєте, що передбачуване порушен- ня є реакцією на право- захисну роботу жертви?</p>	<p>Попередні інциденти</p> <p>Якщо раніше мали місце інциденти, пов'язані з даним випадком, прохан- ня вказати подробиці.</p>	<p>Рік тому [дата] інший ад- вокат, який представляв ту ж етнічну групу, що і Аабб Ддее, одержав лист із погрозами, аналогічний отриманому пані Ддее, і згодом [дата] був убитий невідомими особами.</p>
<p>7. Хто представляє да- ну інформацію?</p> <p>(Конфіденційно)</p> <p>Укажіть прізвище і кон- тактні відомості. Укажіть також, якщо це має від- ношення, характер про- фесійної діяльності.</p>	<p>Подання можуть направ- лятися організаціями або окремими особами.</p>	<p>Даний лист представля- ється Національною ко- місією з прав людини, в якій працює Аабб Ддее.</p>
<p>Оновлення відомостей</p> <p>Прохання якомога швидше направляти будь-яку оновлену інформацію. Особливо важливо знати, чи відбулася яка-небудь зміна в становищі жертви.</p> <p>Оновлену інформацію можна направляти, коли:</p> <ul style="list-style-type: none"> – стає відома нова інформація (наприклад, про особу того, хто зробив порушення); 		<p>[два місяці опісля]</p> <p>Ми дізналися сьогодні [дата] про те, що вчора поліція припинила роз- слідування. Були ареш- товані двоє чоловіків, які утримуються під вартою за звинуваченням у від- силанні листа з погроза-</p>

<p>– відбуваються нові події (наприклад, жертва звільняється з-під варти).</p>	<p>ми Аабб Ддеє [дата] і переслідуванні її у своєму автомобілі наступного дня, коли вона поверталася з роботи.</p> <p>За два тижні обидва чоловіки мають з'явитися перед судом. Хоча пані Ддеє рада, що порушники були арештовані, вона вважає, що особа, яка замовила ці акції, залишається на волі. Вона звернулася з проханням про те, щоб поліція продовжила розслідування.</p>
--	---

«ПРАВА ЛЮДИНИ: ВИКЛАД ФАКТІВ»:

- № 1 Механізм у галузі прав людини
- № 2 Міжнародний білл про права людини (Rev. 1)
- № 3 Консультативне обслуговування і технічна співпраця в галузі прав людини (Rev. 1)
- № 4 Методи боротьби проти катувань (Rev. 1)
- № 5 Програми дій на друге десятиліття боротьби проти расизму і расової дискримінації
- № 6 Насильницькі або недобровільні зникнення осіб (Rev. 2)
- № 7 Процедури подання і розгляду повідомлень (Rev. 1)
- № 8 Всесвітня кампанія з інформування громадськості про права людини
- № 9 Права корінних народів (Rev. 1)
- № 10 Права дитини (Rev. 1)
- № 11 Позасудові страти, страти без належного судового розгляду або свавільні страти (Rev. 1)
- № 12 Комітет із ліквідації расової дискримінації
- № 13 Міжнародне гуманітарне право і права людини
- № 14 Сучасні форми рабства
- № 15 Громадянські й політичні права: Комітет з прав людини
- № 16 Комітет із економічних, соціальних і культурних прав (Rev. 1)
- № 17 Комітет проти катувань
- № 18 Права меншин (Rev. 1)
- № 19 Національні установи, що займаються заохоченням і захистом прав людини
- № 20 Права людини і біженці
- № 21 Право людини на достатнє житло
- № 22 Дискримінація щодо жінок: Конвенція і Комітет
- № 23 Небезпечна традиційна практика, що згубно впливає на здоров'я жінок і дітей
- № 24 Права трудящих-мігрантів
- № 25 Примусове виселення і права людини
- № 26 Робоча група зі свавільних затримань
- № 27 Діяльність спеціальних доповідачів Організації Об'єднаних Націй: 17 питань і відповідей
- № 28 Вплив діяльності найманців на здійснення права народів на самовизначення

Запити надсилати на адресу:

Centre for Human Rights
United Nations Office at Geneva
8-14, Avenue de la Paix
1211 Geneva 10, Switzerland

New York Office:
Centre for Human Rights
United Nations
New York, N.Y. 10017
USA

Видання підготовлене Харківською правозахисною групою

Довідкове видання

**ПРАВОЗАХИСНИКИ:
ЗАХИЩАЮЧИ ПРАВА ЛЮДИНИ
ВИКЛАД ФАКТІВ № 29**

Відповідальний за випуск і редактор *Євген Захаров*
Переклад *Ніна Кусайкіна*
Художнє оформлення *Борис Захаров*
Комп'ютерна верстка *Ольга Звягінцева, Олег Мірошниченко*

Наклад 1000 прим.

Розповсюджується безкоштовно

Замовлення надсилати на адресу:
61002, Харків-2, а/с 10430 або root@khp.org

Харківська правозахисна група
61002, Харків, а/с 10430
root@khp.org
www.khp.org

Надруковано на обладнанні Харківської правозахисної групи
61002, Харків, вул. Іванова, 27, кв. 4